

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETE KARŞI ADALETE ERİŞİM:

LÜBNAN'IN ULUSLARARASI HUKUK TAAHHÜTLERİ

Avrupa
Birliği **sivil
düşün**

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETE KARŞI ADALETE ERİŞİM: LÜBNAN'IN ULUSLARARASI HUKUK TAAHHÜTLERİ

Bu makale Agora Derneği tarafından Türkçe'ye çevrilmiŐtir.

Bu makale Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıŐtır. İeriğin sorumluluğu tamamıyla Agora Derneği' ne aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

GİRİŞ VE YÖNETİCİ ÖZETİ

TCDŞ (toplumsal cinsiyete dayalı şiddet), Lübnan'da önemli bir insan hakları ve halk sağlığı sorunu olmasının yanı sıra kadınların gelişimi için de tehlike arz etmektedir. KAFA (kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmayı amaçlayan Lübnanlı bir STK) 2014 ortasından 8 Ocak 2018 tarihine kadar toplam 40 TCDŞ mağduru kadının hayatını kaybettiğini bildirdi. UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu) ise, "ortalama her iki kişiden birinin, aile içi şiddete maruz kalan birini şahsen tanıdığını, bu vakaların %65'inin aile üyeleri tarafından işlenmiş olduğunu ve hatta bu vakaların %71'inin failin kendi evinde gerçekleştiğini" bildirmektedir.

2008 yılında Lübnan'daki durumu gözden geçirmesinin ardından, CEDAW Komitesi (Kadınlara karşı toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve buna ilişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin uygulanmasını denetleyen bağımsız uzmanlardan oluşan bir organizasyon), "aile içi şiddet, tecavüz ve namus adına işlenen suçlar da dahil olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin devam etmesi" konusundaki endişelerini beyan etmiştir. Komite, Lübnan'ı "kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddeti önlemek için geniş kapsamlı tedbirleri oluşturup öncelik bazında uygulamaya" davet etmiştir. CEDAW komitesi, Lübnan'ı "aile içi şiddet de dahil olmak üzere kadına yönelik şiddete ilişkin mevzuatı gecikmeksizin yürürlüğe koymasını ve böylece kadına yönelik şiddetin ceza gerektiren bir suç teşkil ettiğini, şiddet mağduru kadınların ve kız çocuklarının derhal tazminat ve korunma yollarına erişebilmesini ve failerin soruşturulup cezalandırılmasını sağlayan yasayı güvence altına almaya" da çağırdı.

Lübnan insan ticaretini yasaklayan 164/2011 sayılı kanun ve aile içi şiddetle mücadeleye ilişkin 293/2014 sayılı kanuna ek olarak TCDŞ, ve diğer insan hakları ihlallerine karşı kadınları korumayı amaçlayan yeni kanunları ve politikaları kabul etmiştir fakat kadın haklarına erişimi engelleyen birçok etken Lübnan'da hala devam etmektedir. Siyasi, mezhepsel ve dini bölünmeler ve iç çatışmalarla parçalanmış bir ülkede, TCDŞ mağduru kadınların adalete erişimleri ve şiddetten korunmaları imkansızdır. TCDŞ'yi azaltmak için gerekli reformların yapılması, Lübnan'ın yasal çerçevesi, adalet idaresi, ekonomik, sosyal ve kadınlara yönelik ayrımcılığa neden olan kültürel bariyerlerle sürekli engellenmektedir. Bu engeller kaldırılmadığı sürece, TCDŞ ülkede yaygın bir insan hakları sorunu olmaya ve faileri cezasız kalmaya devam edecektir.

Uluslararası hukuk ve standartlara uygun olarak ICJ (Uluslararası Hukukçular Komisyonu) tarafından paylaşılan bir raporda, Lübnan'da kadınların TCDŞ'ye karşı adalete erişimini etkileyen üç ana engel analiz edilmektedir:

- Yasal engeller; özellikle evlilik içi tecavüz, cinsel saldırı ve cinsel taciz gibi suçların yetersiz veya eksik tanımlanmaları nedeniyle bazı kadın hakları ihlalleri tam olarak suç sayılmamaktadır. Ayrıca, Lübnan Ceza Kanunu, Vatandaşlık Kanunu ve Medeni Kanununda kadınlara karşı ayrımcılık yapan yasalar da mevcuttur.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı, etkili ve tutarlı yasaların olmaması; yetkinlik ve kaynakların eksikliği gibi adalet mekanizmasındaki engeller; ayrımcı politikalar ve adalet sistemindeki aktörlerin toplumsal cinsiyetle ilgili klişeleri de kadınların adalete erişimini engellemektedir.
- Toplumsal cinsiyete dair klişeler, TCDŞ'nin hukuki bir meseleden daha çok sosyal bir mesele olduğu algısı, sosyal damgalama ve aile baskısı da dahil olmak üzere ekonomik, sosyal ve kültürel engeller de mağdur kadınları etkilemektedir. Kendi haklarıyla ilgili farkındalığın sınırlı olması bu durumu daha da kötü bir hale getirmektedir.

Bu engeller ve medeni kanun ile ilgili diğer kurumların gerçekleştirdiği araştırmalara göre bu rapor, tüm bu engelleri detaylıca ele almayı hedeflemiştir. Rapor, Lübnan'da ilgili yasaların (özellikle de Ceza Yasası ile bağlantılı olarak aile içi şiddete ilişkin 293/2014 sayılı Kanun), yasal çerçevede sağlanan garantileri, bunların uygulanabilirliğini ve adalet sistemini değerlendirmeye odaklanmaktadır. Ayrıca yukarıda bahsedilen ve kadınların adalet arama becerilerine ve/veya istekliliğine zarar veren ekonomik, sosyal ve kültürel engellere de kısaca değinilmektedir.

ICJ, bu raporun araştırmasında, 293/2014 sayılı Kanun kapsamında acil durumlarda yargıçlar tarafından verilen 26 koruma emrini ve TCDŞ ile ilgili 30 yargı kararını analiz etmiştir. 8 Ocak 2018de KAFA tarafından bildirilen koruma kararları, 293/2014 sayılı Kanun uyarınca verilen 500'den fazla kararın yalnızca küçük bir örneğini temsil etmektedir.⁵ Bu tür kararlar halka açık yayınlanmadığı için ICJ, yargıçların anonim olarak paylaştıkları kararları incelemekle yetinmek durumunda kalmıştır.

ICJ, TCDŞ mağdurlarının uluslararası hukuka ve standartlara uygun olarak adalete tam ve sınırsız erişimlerini sağlamak ve Lübnan'daki kadın haklarını çiğneyen yasaları, politikaları ve uygulamaları yeniden düzenlemek için tavsiyeler formüle eder. ICJhin temel tavsiyelerine göre Lübnan yetkilileri ve makamları:

- 293/2014 Sayılı Kanun ve Ceza Kanununda değişiklik yaparak kanunların uluslararası hukuka ve adalete erişim standartlarına tam olarak uymasını sağlamalı; kadınlara yönelik her türlü TCDŞ'nin, tecavüz ve diğer cinsel istismar türlerini tam olarak suç saymalı, şiddet ve ayrımcılığa karşı yeterli ve erişilebilir yasal koruma sağlamalı;
- Uluslararası hukuk ve standartlarla uyumlu ve insan hakları ilkelerine uygun tüm ayrımcı yasal hükümleri kaldırarak Lübnan'daki mevcut dini statü sisteminde reformlar yapmalı;
- Özellikle 9(2) ve 16 (c, d, f ve g) maddeleri dahil olmak üzere Lübnan'ın CEDAW'a yönelik çekincelerini kaldırmalı;
- Diğer tedbirlere ek olarak, kadınlara yönelik şiddeti, ayrımcılığı ve klişeleri reddetmek için resmi bir kampanya yoluyla tüm Lübnanlı hakimler, savcılar, polis memurları, avukatlar, sosyal hizmet uzmanları, adli tıp doktorları dahil bütün adalet aktörleri ve vatandaşlar arasında farkındalık yaratmalı; tüm kolluk kuvvetlerine yeterli eğitim sağlamalı, Lübnan'daki toplumsal normlar, toplumsal cinsiyet klişeleri ile ekonomik ve sosyal doku ilgili tüm engelleri kaldırmalı.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETE KARŞI ADALETE ERİŞİM: LÜBNAN'IN ULUSLARARASI HUKUK TAAHHÜTLERİ

CEDAW Komitesine göre, TCDSŞ “bir kadına, kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız şekilde etkileyen”⁶ ve “Fiziksel, zihinsel veya cinsel zarar veya mağduriyete sebep olan ve kişiyi hürriyetinden yoksun kılan çeşitli eylem, tehdit ve zorlama içerikli şiddet’olarak tanımlanmaktadır.

CEDAW Komitesi ayrıca kadınlara yönelik TCDSŞ’yi “kadınların erkeklerle eşit derecede hak ve özgürlüklerinden yararlanmalarını ciddi biçimde engelleyen bir ayrımcılık biçimi” olarak değerlendirmektedir. Bu ‘kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya diğer insan haklarını ve temel özgürlüklerini tanımlarını ve bu haklardan yararlanmalarını engelleyen veya bunu hedefleyen ayrımcılık biçimi” olarak da tanımlanır. Ayrıca, bu ICCPR’ nin (Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi) ihlali anlamına gelir.

Hem ICCPR hem de CEDAW kapsamında devletler yasal, adli, idari, eğitici ve diğer uygun önlemleri alarak kadınlara yönelik şiddetin her türünü ve şeklini önlemek ve ele almakla yükümlüdür. CEDAW Komitesine göre, son 25 yılda “Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yasaklanması, uluslararası teamül hukukunun bir ilkesine dönüşmüştür”. Bu nedenle, belirli bir anlaşmaya taraf olsun ya da olmasın tüm devletler bundan sorumludur.

Lübnan, UDHR (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi), ICCPR, ICESCR (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme), CERD (İrkçılık),1CAT (İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme), CRC (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme) ve Çocukların Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin İhtiyari Protokolü, ICPED (Zorla Kaybedilmelerden Korunmaya İlişkin Uluslararası Sözleşme), CEDAW (Her Türü İnsan Haklarının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme) ve diğer temel insan hakları anlaşmalarına taraf bir devlettir. CEDAW dışında, bu sözleşmeler Lübnan tarafından çekincesiz olarak onaylanmıştır. Lübnan, taraf devletler tarafından çocuklarının velayeti konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar verilmesini öngören CEDAW’ın 9(2) maddesine itiraz etmiştir. Ayrıca, taraf devletlerin evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili tüm konularda kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak için özellikle kadın ve erkek eşitliği temelinde tüm uygun önlemleri almalarını öngören aşağıda belirtilen 16.maddesinin (c), (d), (f) ve (g) fıkralarına da itiraz etmiştir:

(c) Evlilik sırasında ve evlilik sona erdiğinde eşit hak ve sorumluluklar;

(d) Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarıyla ilgili konularda ebeveynlerin eşit hak ve sorumluluklara sahip olmaları; her durumda çocukların çıkarlarının önceliklendirilmesi

(f) Çocukların vesayeti, velayeti, evlat edinilmesi veya bu kavramların ulusal mevzuatta yer aldığı benzeri durumlarda kadın ve erkeğin hak ve sorumluluklarının eşit olması; her durumda çocukların çıkarlarının önceliklendirilmesi

(g) Bir aile adı, iş ve meslek seçme hakkı da dahil olmak üzere eşlerin eşit kişisel haklara sahip olmaları.

Uluslararası insan hakları sözleşmelerinde “adalete erişim” terimi tam anlamıyla yer almasa bile, devletlerin adalete erişimi sağlamasını gerektiren bir dizi yükümlülük ve hak tanınmıştır. Yargıçların ve avukatların bağımsızlığına ilişkin BM Özel Raportörü tarafından da belirtildiği gibi, “adalete erişim hakkı kendi içinde ayrı bir haktır ve inter alia yani etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkını ve eşitlik hakkını da içerir”.

1. LÜBNAN'IN İNSAN HAKLARINA SAYGI GÖSTERME, KORUMA VE YERİNE GETİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Uluslararası insan hakları sözleşmeleri, herkesin insan haklarına saygı gösterilmesi, korunması ve yerine getirilmesi için yasal, yargısal, idari, eğitimsel ve diğer uygun tedbirlerin alınmasını gerektirir.

Saygı gösterme yükümlülüğü, tüm devlet görevlilerinin ve personelinin, insan haklarına yönelik herhangi bir yasa dışı müdahaleden kaçınılması gerektiği anlamına gelir. Buna devlet görevlileri, kamu yetkilileri ve hükümetin talimatları, yetkisi, yönlendirmesi veya denetimi altında hareket edenler de dahildir. Kısacası, Lübnan insan hakları ihlali suçunu işlememeli veya buna izin vermemelidir. TCDS ile ilgili olarak, bu yükümlülük Lübnan'ın (devlet yetkilileri dahil) toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti kabul etmemesi gerektiği anlamına gelir. Ayrıca, saygı gösterme yükümlülüğü, hukukta ve uygulamada eşit muamelenin sağlanması anlamına gelir. Lübnan, diğer devletler gibi, "kadınların medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan eşit şekilde yararlanması için doğrudan veya dolaylı olarak bu eşitliği kabul etmeyen yasalar, politikalar, düzenlemeler, programlar, idari prosedürler ve kurumsal yapılar kurmaktan kaçınmalıdır."

Lübnan ayrıca, bütün devlet dışı aktörlerin (devletin yönlendirmesiyle veya kontrolünde çalışılan durumları da kapsayacak biçimde) davranışlarından da sorumludur. Aynı şey, devlet tarafından resmi dairelerde yetkilendirilen aktörler için de geçerlidir. Kadınlara yönelik şiddet içeren durumlarda, bu davranış devlete atfedilebilir. Örneğin; devlet tarafından cezaevleri işletmek veya askeri operasyonları yürütmek için sözleşmeli olarak işe alınan özel güvenlik kuvvetleri veya güvenlik görevlileri tarafından kadınlara yönelik şiddet eylemlerinin işlenmesi. Bu bağlamda, CEDAW Komitesine göre "Taraflar, devlet daireleri ve temsilcilerinin eylemlerini veya ihmallerini önlemekten sorumludur ve buna eğitim, yasal hükümler ile idari düzenlemelerin ve davranış kurallarının tanınması, uygulanması ve denetlenmesi de dahildir. Ayrıca devlet uygun yasal önlemleri almakla veya disiplin yaptırımlarını uygulama ve bu yaptırımların takibini yapmakla yükümlüdür. Bunların yanı sıra, kadınlara yönelik tüm TCDS vakalarında (uluslararası suçlar dahil) ve kamunun başarısızlık, gaflet veya ihmâl durumlarında tazminat ödemekle yükümlüdür".

Koruma yükümlülüğü, diğer aktörlerin veya bireylerin, başka insanların haklarından yararlanmalarına müdahale etmemesini sağlar. Devlet yetkilileri, ticari işletmeler ve özel kişiler gibi devlet dışı aktörler de dahil olmak üzere üçüncü şahıslar tarafından insan haklarının ihlal edilmesine veya hakların geçersiz kılınmasına karşı bireyleri korumak için gerekli tüm önlemleri almakla yükümlüdür. CEDAW Komitesine göre koruma yükümlülüğü, "taraf devletlerin, kadınları özel aktörler tarafından yapılan ayrımcılığa karşı korumasını, kadınlar ve erkekler için kalıplaşmış rolleri ön plana çıkaran ve devam ettiren geleneksel ve diğer tüm uygulamaları doğrudan ortadan kaldırmaya yönelik adım atmasını gerektirir". Komite ayrıca devletlerin "hak ihlallerini önlemek, şiddet eylemlerini soruşturup cezalandırmak ve mağdurların tazminat almasını sağlamak için gereken özeni göstermemeleri" halinde özel kişilerin insan haklarını ihlal eden eylemlerinden sorumlu tutulabileceklerini vurgulamıştır. Bu yüzden özel kişiler tarafından işlenen TCDS eylemlerinin önlenmesi, soruşturulması, cezalandırılması ve mağdurlara tazminat ödenmesi için Lübnan'ın uygun adımları atması gerekmektedir. Lübnan, başta TCDS olmak üzere özel kişiler tarafından işlenen tecavüz ve her türlü şiddeti önlemek, soruşturmak ve cezalandırmak için gereken özeni göstermediğinde, uluslararası hukuk ve standartlar kapsamındaki yükümlülüklerini ihlal eder. Bu standartlar uyarınca, yetkisi altındaki tüm kişilerin tam olarak korunmasını ve failerin ceza almasını sağlamak için uygun önlemleri almak devletin sorumluluğundadır.

Son olarak, insan haklarını koruma yükümlülüğü, devletlerin insan haklarının uygulanabilmesi için olumlu adımlar atması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu, devletin yalnızca insan hakları ile ilgili yükümlülüklerini yerine getiren bir yasal çerçevenin varlığını temin etmesinden ziyade, bireylerin haklarından tam olarak yararlanabilmeleri için etkili ve uygun önlemleri alarak hakların gerçek anlamda insanlara sağlanması gerektiği anlamına gelir.

Bu, taraf devletlerin, kadın ve erkeklerin hukuken ve fiili olarak eşit haklardan yararlanmalarını sağlamak için CEDAW Sözleşmenin 4. maddesinin ve bu maddeye ilişkin 25 No.lu Genel Tavsiye Kararına uygun geçici olarak alınan özel önlemler de dahil, çeşitli adımlar atmasını gerektirdiği yönündeki beyanı ile uyumludur. Bu adımlar, kadına yönelik şiddetin yaygınlığına ilişkin verilerin toplanmasını ve analiz edilmesini, çözümlerin ve tazminlerin değerlendirilmesini, kadınlara yönelik ayrımcılığı ve şiddeti anlamaları ve bu tür durumlarla başa çıkmalarına yardımcı olacak uygulamalarla ilgili avukatlar, hakimler, polis memurları, öğretmenler ve tıp uzmanları gibi devlet temsilcileri ve yetkililere eğitim verilmesini kapsamaktadır. Bu kapsamda kadınlara yönelik şiddeti, ayrımcılığı ve klişeleri ortadan kaldırmaya yönelik kamuoyu da oluşturulmalıdır.

2. ULUSLARARASI STANDARTLARIN "LÜBNAN'DA KADINLARIN ADALETE ERİŞİMİ" ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İnsan haklarına saygı gösterme, bu hakları koruma ve yerine getirme yükümlülükleri gereğince, Lübnan'ın adalete erişimi sağlaması ve bu erişimin önündeki engelleri kaldırması gerekmektedir. Lübnan'da kadınlara yönelik şiddetin bir çerçeve olarak düzenlenememesi kadınları tehlikeye atmakta ve hayatlarını tehdit etmektedir. Bu nedenle Lübnan'ın, kadınların adalete erişim aşamasında karşılaştıkları çeşitli engelleri ortadan kaldırması için belirli adımlar atması gerekmektedir.

İlk olarak, Lübnan'ı bağlayan insan hakları ile ilgili yükümlülükler tanınmalı ve yerel hukuk sistemine entegre edilmelidir. Bireysel yasal insan haklarının, özellikle kadınların eşitlik ve ayrımcılığa uğramama haklarının talep edilmesi ve bu haklara sahip olunması için bu bir ön koşuldur. Lübnan Hukuk Usulü Kanunu'nun 2. maddesine göre, Lübnan parlamentosu tarafından onaylanan uluslararası anlaşmalar, iç hukuka göre daha önceliklidir.

İkinci olarak, Lübnan hukuk sistemi, yasaların ihlalinin önlemek ve ihlal durumunda soruşturma yapabilmek amacıyla kamusal aktörlerin ve özel aktörlerin zararlı davranışlarına karşı etkili yasal koruma sağlamalıdır. Bu belirli davranışların yasaklanması, tutarlı uygulama için gerekli olan soruşturulabilirlik ilkesinin ve ceza uygulamak için elzem olan sistem ve mekanizmaların tesis edilmesi gerektiği anlamına gelir. Örneğin; Lübnan'ın, belirli şiddet biçimlerini yasaklayan ceza kanunları çıkararak ve yaptırım, soruşturma, suçun ağırlığı ile orantılı ceza ve cezai takibat için etkili prosedürler ve mekanizmalar kurarak yaşam hakkının yanısıra kişisel dokunulmazlık, işkence ve diğer kötü muamele biçimlerinden kişileri koruması gerekmektedir.

Üçüncü olarak hak ihlallerini gidermek için etkili çözüm yollarının bulunup tazminat hakları korunmalıdır. Bu, TCDS mağdurlarının tazminat için adli veya adli olmayan mevcut mekanizmalara erişiminin sağlanması gerektiği anlamına gelmektedir.

Etkili başvuru hakkı ilk olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. maddesinde kabul edilmiştir. Lübnan'ın taraf olduğu uluslararası anlaşmalar, bu hakkın tanınırlığını ve yasal etkisini artırmaktadır. CEDAW Komitesi TCDS vakaları için, "devletlerin kadınlara yönelik her alanda ve her türlü fiziksel, cinsel veya psikolojik dokunulmazlıklarının ihlali anlamına gelen TCDS suçlarını cezalandırması ve suçun ağırlığı ile orantılı ve medeni hukuka uygun yasal yaptırımları gecikmeksizin uygulaması gerekir" ibaresini vurgulamıştır.

Etkili bir başvuru ve tazminat hakkı, insan hakları ihlallerine ilişkin iddiaların doğruluğunu teyit edebilen, mağdurları koruyan ve söz konusu ihlalleri durdurmak için bağımsız ve tarafsız bir kurumun önüne çıkaran bir haktır. Bu hak, ihlallerin devam etmesi halinde, mağdurların yeterli miktarda tazminat alma hakkını da güvence altına almaktadır. TCDS vakalarında yalnızca "tazminat" yoluyla onarım yeterli bir çözüm olamaz ve şiddetin temel nedenleriyle başa çıkmak için "dönüştürücü onarım" gereklidir. Böylece devam eden kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığı ortadan kaldırabilecek özel önlemler tasarlanabilir. Diğer insan hakları ihlalleri vakalarında olduğu gibi, etkili bir hukuk yolu ve tazmin hakkının sağlanabilmesi için tazminat, rehabilitasyon ve tekrarlanmama garantilerinin tümü detaylıca incelenmelidir.

Lübnan'da TCDS'yi önlemek amacıyla tasarlanmış kapsamlı bir yasama sistemi ve diğer önlemler mevcut olmasına rağmen, devletin bu önlemleri pratik ve özenli bir şekilde uygulamaması durumunda şiddetin ortaya çıkmasından yine sorumlu tutulabilir. Lübnan, etkisiz veya pratikte uygulanmayan etkili prosedürler oluşturarak şiddetin yasal sorumluluğundan kaçınmaz.

Lübnan'da TCDŞ'yi önlemek amacıyla tasarlanmış kapsamlı bir yasama sistemi ve diğer önlemler mevcut olmasına rağmen, devletin bu önlemleri pratik ve özenli bir şekilde uygulamaması durumunda şiddetin ortaya çıkmasından yine sorumlu tutulabilir. Lübnan, etkisiz veya pratikte uygulanmayan etkili prosedürler oluşturarak şiddetin yasal sorumluluğundan kaçınamaz.

Adalet erişimi engelleyen yasal, pratik ve diğer etkenlerin incelenmesi de önemlidir. Uluslararası kurumlara, özellikle CEDAW Komitesine ve İnsan Hakları Komitesine göre, bu tür engellere yönelik tedbirler aşağıdaki maddeleri içerir:

- Kadınları eşit hak sahipleri olarak tanımak ve onlara her alanda ve her koşulda eşit yasal haklar ve yasal koruma sağlamak;
- Tüm ayrımcı yasa ve yönetmeliklerin gözden geçirilmesi ve kaldırılması;
- Hukukta ve uygulamada ayrımcılığa ve eşitsiz muameleyle karşı yeterli ve erişilebilir yasal koruma sağlanması;
- Hakların tanımı ve içeriğinin, kadınların biyolojik, sosyal ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan özel ihtiyaçlarına uygun olması;
- Yasama ve yürütme prosedürleri ile, kadınların kamusal ve özel alanlarda karşılaştıkları ve onları olumsuz etkileyen insan hakları ihlallerini etkin bir şekilde yasaklamak ve bunlara karşı kadınları korumak;
- Toplumsal cinsiyete duyarlı yasal prosedürlerle, kadınların özel ihtiyaçlarına uygun şekilde tazmin sisteminin tasarlanmasını sağlamak;
- Kadınların sosyal statüsü, kaynaklara bağımsız erişim zorlukları ve bir toplumda toplumsal cinsiyete dayalı aşağılayıcı klişeler ve önyargılar gibi kadınların adalet erişimini engelleyen çeşitli sosyal ve pratik faktörleri incelemek.

Uluslararası hukuk kapsamında, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik ve ayrımcılığın yol açtığı ilave sorunları ve engelleri ortadan kaldırmak için daha ayrıntılı önlemler de düşünülmüş ve tasarlanmıştır. Irk, etnik köken, din, medeni durum, sosyal statü, ekonomik durum, cinsel yönelim, ayrımcı örf ve âdet hukukunun varlığı, kadın hakları ihlallerini engellemek için kaynak yetersizliği ve kurumsal kapasitenin düşük olması, çocuk bakımı ve TCDŞ gibi kadınlara karşı ek ayrımcılık gerekçeleri de buna dahildir.

CEDAW Komitesi, kadınların adalet erişimini gerçek anlamda sağlamak ve insan hakları ile uyumlu ve işlevsel adalet sistemleri kurmak için gerekli olan altı temel ve birbiriyle ilişkili olan bileşenin ana hatlarını çizmiştir: adalet, kullanılabilirlik, erişilebilirlik, yüksek nitelik, hesap sorulabilirlik ve mağdurlar için çözümlerin sağlanması. Lübnan da anlaşmaya taraf olan diğer devletler gibi, kadınları her türlü ayrımcılığa karşı korumak ve kadınların adalet erişim hakkının kritik unsurlarını gerçekleştirmekle yükümlüdür. CEDAW Komitesi, bu yükümlülüğün, kadınların haklara sahip olmalarını ve onların hakları talep etmelerine ve etkili çözümlere erişmelerine engel olan veya kısıtlayan etkenlerin ortaya çıkarılmasına ve kaldırılmasına kadar birçok maddeyi içerdiğini bildirmiştir.

LÜBNAN'IN HUKUKİ ÇERÇEVESİNDEKİ ENGELLER

Lübnan'da kadınların adalete erişiminin önündeki engellerden en önemlisi, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı görmeyen, kadınların haklarını eksik tanımlayan veya bu hakları hiç dikkate almayan yasal çerçevelerdir. Ayrıca, kadınlara yönelik ayrımcılığı yayarak, kadınları şiddetten koruyamayan engeller de mevcuttur.

1. KADIN HAKLARI İHLALİNİN TAM OLARAK SUÇ SAYMAYAN BAZI YASALAR VE BUNA BAĞLI YASAL ENGELLER

7 Mayıs 2014'te Lübnan parlamentosu, "kadınların ve diğer aile üyelerinin aile içi şiddetten korunmasına ilişkin" 293/2014 sayılı Kanun'u kabul etti. Bu kanun, Lübnan'da TCDŞ'yi azaltmaya yönelik olumlu bir adımdır. Bu yasa, sanıklara karşı koruma (uzaklaştırma) emrinin çıkmasını beklerken (madde 12-14) mağdur kadınların polisten geçici koruma tedbirleri almalarına (madde 11) olanak sağlar; şikayetleri almak ve aile içi şiddeti araştırmak için her ilde bir savcı görevlendirir (madde 4); ve Lübnan emniyet birimine bağlı, aile içi şiddetle ilgili şikayetleri işleme alan ISF (İç Güvenlik Güçleri) adlı TCDŞ konusunda uzmanlık eğitimi almış birimler kurar (madde 5). Uluslararası Adalet Divanı, 293/2014 sayılı Kanunun birçok hükmünün hem esasa hem de usule ilişkin uluslararası standartların altında kaldığını belirtmiştir.

TCDŞ'NİN EKSİK TANIMLANMASI

293/2014 sayılı Kanun, mağdurları her türlü TCDŞ suçlarından korumaya yeterli değildir. Bu kanunda aile içi şiddet "bir veya birden fazla aile üyesine karşı bu kanunda belirtilmiş suçlardan biriyle ilgili olup ölümle sonuçlanan ya da fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik zararlara sebep olan bir eylem, ihmal veya tehdit" olarak tanımlanmaktadır (madde 2). Ceza Kanunu 3. maddesinde sayılan suçlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Zorla dilendirme, edepsizlik, fuhuş, insan öldürme, zina ve evlilik sonrası cinsel 'hakkını' elde etmek için eşine zarar verme veya tehdit etme suçları bu kanunda sıralanmıştır.

Bu kanunda TCDŞ'in eksik tanımı birçok soruna neden olmaktadır. 293/2014 sayılı Kanun'un 2. ve 3. maddeleri (Lübnan Ceza Kanunu ve diğer kanunların mevcut hükümleri incelendiğinde) uluslararası insan hakları hukukunda TCDŞ olarak tanımlanan her türlü istismara karşı koruma sağlamaya yeterli değildir. Tecavüz, darp, saldırı tehditleri, cinsel taciz, 3. maddede tanımlanan suçlar haricinde psikolojik ve fiziksel olmayan (ekonomik zararlar gibi) zararların hepsi TCDŞ olarak tanımlanmamıştır. Kızları zorla evlendirmek ve kadınların evden çıkmalarını yasaklamak gibi bazı eski ataerkil geleneklerden kaynaklanan eylemler de TCDŞ'ye dahil edilmemiştir. Bu boşluk 293/2014 sayılı Kanunun uygulanmasında adli tutarsızlığa neden olmuştur çünkü yargıçların hepsi olmasa da bazıları TCDŞ'nin tanımını ahlaki ve psikolojik şiddeti de kapsayacak şekilde genişletmiştir. 293/2014 sayılı Kanun'un 3. maddesi ile değiştirilen Ceza Kanunu'nun 487 ila 489. maddelerine göre bir erkek veya kadının zina yapması bir suçtur.

293/2014 sayılı Kanunun 3. maddesi Ceza Kanunu'nun 523. maddesini değiştirerek, "yirmi bir yaşını henüz doldurmamiş bir veya birden fazla kişinin fuhuşa ve ahlaksızlığa teşvik edilmesini veya bu tür eylemlere destek olunmasını" suç saymaktadır ve bu maddeye göre, "gizli fuhuş yapan veya buna destek veren herkes aynı cezaya tabi olacaktır". Lübnan'da evlilik dışı karşılıklı rızaya dayalı cinsel ilişkiler, "eşcinsellik" ve seks işçiliği de ahlaksızlığa dahil edilmektedir. Fuhuşa karışan kadınlar ve onlara yardım edenler cezalandırılırken, "erkek alıcılar" her türlü cezadan muaftır.

Kanunda zina, karşılıklı rızaya dayalı eşcinsel ilişki ve rızaya dayalı seks işçiliği de dahil olmak üzere, yetişkinlerin rızaya dayalı olsa da evlilik dışı cinsel ilişkilerinin suç sayılması, aşağıdaki hakların tümünü veya bir kısmını ihlal eder; eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkı, kişisel özgürlük ve güvenlik hakkı, işkence, zulüm, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalmama hakkı, gizlilik hakkı, zorlama, ayrımcılık ve şiddete maruz kalmaksızın herkesin cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişme hakkı, en yüksek cinsel sağlık standardına erişim, cinsellikle ilgili bilgi alışverişi yapma, vücut bütünlüğüne saygı gösterme, eşini seçme, cinsel olarak aktif olup olmamaya karar verme, rızaya dayalı cinsel ilişkiler kurabilme hakkı, tatmin edici, güvenli ve zevkli bir cinsel yaşam sürdürme hakkı, bireysel özgürlük ve kendi kaderini tayin etme hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı, adil ve elverişli koşullarda çalışma hakkı ve temel hak ihlallerinde etkili bir hukuki çözüm bulmak için adalete başvurma hakkı. Özellikle zinanın suç sayılmasının toplumsal cinsiyet ayrımcılığına yol açtığı tespit edilmiştir. CEDAW Komitesi, fuhuşun suç sayılmasının (Lübnan yasalarında olduğu gibi) kadınların adalete erişiminin önünde bir engel olduğunu özellikle vurgulamıştır.

Son olarak, 2014 Yasasında TCDş tanımının sınırlı kapsamı, tüm TCDş eylemlerini suç saymamaktadır. Bu da uzaklaştırma emirleri gibi mağdurları korumaya yönelik önlemlerin bazı TCDş sularında geçerli olmadığı anlamına gelmektedir.

3.MADDEDE BELİRTİLEN SUÇLAR	CEZA KANUNU MADDESİ	SUÇUN VASFI	SUÇUN CEZASI	AİLE ÜYELERİNE KARŞI İŞLENMESİ DURUMUNDA CEZANIN AĞIRLAŞTIRILMASI
Reşit olmayan çocukların dilencilik yapması	618	Hafif suç	Asgari ücret ile asgari ücretin iki katı arasında para cezası ve 6 aydan 2 yıla kadar hapis	Ağırlaştırılmaz
Ahlaksızlığa veya yolsuzluğa Teşvik etme, kolaylaştırma veya yardım etme	523	Hafif suç	1 aydan 1 yıla kadar hapis ve asgari ücret ile asgari ücretin üç kat arasında para cezası	Hapis cezasının 1/3ü veya yarısı kadar eklenir ve ve iki katı para cezası kesilir
Diğer İnsanları fuhuşa zorlama	527	Hafif suç	Asgari ücret ile asgari ücretin iki katı arasında para cezası ve 6 aydan 2 yıla kadar hapis	Hapis cezasının 1/3ü veya yarısı kadar eklenir ve ve iki katı para cezası kesilir. Ayrıca, suça tehdit veya şiddet eylemleri eşlik ederse ceza daha da ikiye katlanır
Kasten adam öldürme	547	Ağır suç	15-20 yıl ağır hapis cezası	Eşe karşı işlenirse 20 ila 25 yıl arasında ağır hapis cezası
Kasıtlı cinayet	549	Ağır suç	Ölüm cezası	Uygulanmaz
Zina	487-489	Hafif suç	Evli olup zina yapanlar için 3 ay ile 2 yıl hapis, evli olmayan bir partner için 1 ay ile 1 yıl hapis cezası. (zina ;mad.487) <hr/> Eşlerden biri "açık bir ilişkiye" karışması halinde 1 aydan 1 yıla kadar hapis (md.488)	Uygulanmaz

3.MADDEDE BELİRTİLEN SUÇLAR	CEZA KANUNU MADDESİ	SUÇUN VASFI	SUÇUN CEZASI	AİLE ÜYELERİNE KARŞI İŞLENMESİ DURUMUNDA CEZANIN AĞIRLAŞTIRILMASI
Medeni evlilik hakları elde edilirken eşe zarar vermek	554-559	Hafif suç	10 günden daha kısa sürelik iş göremezlik ile sonuçlanması halinde; maksimum 6 ay hapis ve 7-35 ABD Doları para cezası (mad.554)	Tekerrür halinde: Hapis cezasının 1/3ü veya yarısı kadar eklenir ve ve iki katı para cezası kesilir.
		Hafif suç	10 günü aşan iş göremezlik ile sonuçlanması halinde; azami 1 yıl hapis ve 65 ABD doları para cezası veya ikisinden biri	
		Hafif suç	20 günü aşan iş göremezlik ile sonuçlanması halinde; 3 ay ile 3 yıl kadar hapis ve en az 65 ABD Doları para cezası (md.556)	
		Ağır suç	Kalıcı maluliyetle sonuçlanması halinde; 10 yıl ağır hapis cezası (md.557)	
		Ağır suç	Kürtajla sonuçlanması halinde; 10 yıl ağır hapis cezası (md.557)	
Medeni evlilik hakları elde edilirken eşi tehdit etmek	573-578	Hafif suç	Maksimum 2 yıl hapis cezası	Tekerrür halinde: Hapis cezasının 1/3' ü veya yarısı kadar eklenir ve ve iki katı para cezası kesilir.

EVLİLİK DIŞI İLİŐKİLER

Uluslararası Adalet Divanı'nın Fas'ta TCDŞ Mağduru Kadınların ve Kız Çocuklarının Adalet Erişiminin Önündeki Engeller başlıklı raporuna göre, evlilik dışı ilişkilerin suç sayılması, kadınlara yönelik arkaik cinsiyet kliőelerini, damgalamayı ve ayrımcılığı pekiştirmektedir. 293/2014 sayılı Kanunun bu durumu suç sayan hükümleri yürürlükten kaldırmak yerine bu hükümleri koruması gerçeği de bunu kanıtlamaktadır. Ceza Kanununun 487 ila 489. maddelerinde beyan edilen sorunlar dört yönlüdür:

İlk olarak, karşılıklı rızaya dayalı evlilik dışı cinsel ilişkilerin suç sayılması, bu tür ilişkide kadınları suçlu haline getirebilir çünkü bu, 'Kadınların kötü niyetli erkeklerden korunmaya ihtiyacı olduğu ve onların iffetli olup sadece yasal olarak nikahlı oldukları kocalarıyla cinsel ilişkiye girmeleri gerektiği' fikrine dayanmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, böyle bir kavram ayrıca kadınların kendi kaderini tayin etme ve cinsel özgürlük haklarını ihlal etmektedir.

İkinci olarak, rızaya dayalı evlilik dışı cinsel ilişkilerde suçlanan veya suçlanacak olan genellikle kadınlar olduğu için bu tür ilişkilerin suç sayılması, kadınlar üzerinde aşırı olumsuz bir etkiye sahiptir. Bu durum özellikle taciz içeren ev içi ilişkilerden kaçmaya çalışın TCDŞ mağdurları için geçerlidir, çünkü rızaya dayalı evlilik dışı cinsel ilişkinin suç sayılması, onları sahte ve hatta karşıt itham konusunda erkeklerden daha büyük risk altına sokar.

Üçüncüsü ve yukarıdaki ikinci noktayla bağlantılı olarak, rızaya dayalı evlilik dışı ilişkinin suç sayılması, medeni durumu fark etmeksizin kadınları, evli olmadıkları kişiler tarafından mağdur edebilecek fiziksel veya cinsel istismar vakalarında, adalet aramaktan caydırabilir. Evlenmemeyi tercih eden bir kadın, hiçbir koşulda istismara maruz kalmamalıdır. Hiçbir saldırgan hem fiziksel hem de psikolojik dokunulmazlık hakkını ihlal ettiği için cezasız kalmamalıdır.

Dördüncüsü, bu tür bir yasanın varlığı evlilik dışı hamile kalan kadınlar için özellikle rahatsız edicidir çünkü cinsel ilişkinin rızaya dayalı olup olmadığına bakılmaksızın, hamilelikler farklı suçlamaları desteklemek için kanıt olarak kullanılabilir. Hamileliğin bir tecavüz olayı sonucunda olması durumunda, bunun özellikle yıkıcı etkileri olabilir.

TECAVÜZ VE CİNSEL İSTİSMAR

CEDAW Komitesi, devletlerin özellikle ceza adaletinin etkili müdahaleleriyle kadınlara yönelik cinsel şiddet sorununu çözmesi, önlemesi ve tazmin etmesi gerektiğini defalarca vurgulamıştır. Bu, ceza kanunlarının, usullerin ve uygulamaların her türlü cinsel şiddeti uygun ve tam olarak tanımlamasını, yasaklamasını ve suçun ağırlığı ile orantılı caydırıcı yaptırımlar ve cezalar öngörmesini gerektirir. Bunun için özellikle tecavüz, cinsel istismar ve cinsel ilişkiye rıza gösterme gibi terimlerin yasal tanımlarında yanlış klişelerin bulunmaması çok önemlidir.

ICJ, tecavüz tanımının yetersiz olması konusunda endişelidir. 2008'de CEDAW Komitesi Lübnan'a "evlilik içi tecavüzün suç sayılması ve suçlunun mağdurla evlenmesinin onu cezadan muaf tutmaması" için çağrıda bulunmuştur. 293/2014 sayılı kanun, evlilik içi tecavüzdten bahsetmemektedir ve ceza kanununun 503. ve 504. maddelerinde tecavüzle ilgili hükümleri eşleri kapsamamaktadır. Lübnan Ceza Kanunu'nun 503. maddesi tecavüz suçunu, "şiddet veya tehdit yoluyla 'eş hariç' biriyle zorla cinsel ilişkiye girmek' olarak tanımlar. Bu madde uyarınca, suçluya 5 yıl ağır hapis cezası ve mağdurun 15 yaşından küçük olması durumunda 7 yıl ağır hapis cezası verilmektedir. Ayrıca, 504. maddeye göre fiziksel veya zihinsel dezavantajlılık nedeniyle kendisine karşı kullanılan aldatıcı araçlara direnemeyecek durumda olan "eş hariç" bir kişiyle cinsel ilişki suç sayılır ve geçici ağır hapis ile cezalandırılır. 506. maddeye göre, bir akraba, dini lider veya yetkilerinden yararlanan bir görevli tarafından işlenen tecavüz suç sayılır ve geçici ağır hapis ile cezalandırılır.

İNSAN TİCARETİ MAĞDURLARI

İnsan ticareti suçunun cezalandırılması hakkındaki 164/2011 numaralı kanundan önce, Lübnan Ceza Kanunu evlilik veya fuhuş (madde 516) amaçları ile aldatma veya şiddetle insan kaçırma (madde 514), 21 yaş altında kişilerin fuhuş yapmasını teşvik etme, fuhuşa olanak sağlama veya yardım etme (eski madde 524), rızası ile dahi olsa 21 yaşın altındaki bir kadını veya kızı fuhuşa teşvik etme (eski madde 524), 21 yaşının altındaki bir kadını aldatma, şiddet, tehdit veya diğer cebir araçları ile fuhuşa zorlama (eski madde 524), bir kişiyi fuhuşa zorlamak veya bir fuhuş evinde kalmak için aldatma, şiddet, tehdit veya diğer cebir araçlarını kullanma (eski madde 525)... dahil kaçakçılığın bazı yönlerini suç olarak kabul etmekteydi. Kanun Lübnan tarafından onaylanan Palermo Protokolünde ifade edilen tüm insan ticareti eylemlerini örneğin genellikle istismar etmek amacı ile zorla çalıştırma, kölelik, esaret, organ nakli, kişilerin taşınması, nakli, saklanması veya alınmasının tüm biçimlerini kapsamamaktaydı.

İnsan ticareti suçunu kapsamlı bir şekilde “bir kişiyi istismar etme veya başkaları tarafından istismarına olanak sağlamak amacıyla kişiyi ikna etme, taşıma, teslim alma, tutma veya barınak sağlama olarak tanımlayan 164/2011 numaralı kanunun benimsenmesi Lübnan’da insan ticaretine yönelik koruma sağlamaya yönelik olumlu bir gelişme olmuştur. Fakat kanunun 2015 sonuç gözlemlerinde CEDAW komitesi, sanatçıların Lübnan’da çalışmak için vize alabileceği “1962 Sanatçı Vize Planı”nın “kadın göçmen işçilerin eğlence sektöründe cinsel istismarına olanak sağladığını” endişe ile kaydetmiştir. Ayrıca insan ticareti hakkındaki 164 numaralı kanunun etkili bir şekilde uygulanmadığı ve insan ticareti mağdurlarını da suçlu hale getirdiği hususunda endişe edilmiştir. Aslında, 164/2011 numaralı kanun, bazı durumlarda insan ticareti mağdurları tarafından fuhuşta bulunma eylemini suç olarak kabul etmiştir. Mağdur kendisine “cezadan muafiyet sağlayabilecek” “kanun tarafından cezalandırılabilir eylemleri işlemeye veya ikamet veya çalışma izni şartlarını ihlale zorlanma” durumlarını ispatlayamazsa fuhuş eylemlerinde bulunmak nedeni ile suçlanabilecektir. Bu durum, mağdurun kaçırıldığını ispatlama tahkikatında insan ticareti faili ve suç üzerinde yoğunlaşmak yerine, kişinin “insan ticareti mağduru” olduğunu ispatlamak için mağdur üzerinde gereksiz bir dikkate neden olur.

CEDAW Komitesi “sivil toplumla olan işbirliği eksikliğinin yanı sıra yeterli koruma ve yardım olmadan sık olarak yakalanan, tutuklanan ve sınır dışı edilen insan ticareti mağdurları için erken tanı ve müracaat sisteminin” yokluğu ve hükümetin güvenlik, adalet ve sosyal hizmetler kurumları arasındaki zayıf koordinasyonu” ile ilgili endişelerini ifade etmesine rağmen Lübnanlı yetkililere: “(a) kadınların cinsel istismarı için kullanılmamasını sağlamak için sanatçı vize planını gözden geçirme ve değiştirme ve fuhuşun talep yönünü azaltmak için uygun önlemler alma”, (b) insan ticareti mağdurlarının soruşturulmamasını sağlamak için ceza kanununun 523. maddesini gerektiği gibi değiştirme, (c) hakimleri, savcılarını, sınır polisini, göç yetkililerini ve diğer emniyet görevlilerini, kadın ve kız çocuklarına yönelik tüm insan ticareti olaylarını zamanında soruşturarak ve kaçakçıları gerektiği gibi cezalandırarak 164 numaralı Kanunun sıkı bir şekilde uygulanmasını sağlamak için hazır hale getiren toplumsal cinsiyete duyarlı kapasite sağlama” konularında çağrı yapmıştır.

2.KADINLARA AYRIMCILIK YAPAN KANUNLAR

Lübnandaki hukuk sistemi ya kadınlara açıkça ayrımcılık yapan ve kadınları adalet aramaktan alıkoyan kanunlarla ya da kanunun ayrımcı olarak uygulanması ile birçok şekilde kadınlara ayrımcılık yapmaktadır. Uluslararası Adalet Mahkemesinin endişeleri, CEDAW komitesinin Lübnan Anayasası ve diğer ilgili yasaların CEDAWın 2. maddesinin gerektirdiği gibi toplumsal cinsiyet temelinde eşitlik sağlayan hükümler içermediği yönünde görüşlerine de yansımıştır.

LÜBNAN ANAYASASINDA TAM EŞİTLİĞİN OLMAMASI

Lübnan Anayasası insan hakları ile ilgili yükümlülöklere vurgu yapmaktadır ve tüm vatandaşların hak ve borçlarda eşit olduğu ilkesini güvence altına almaktadır. Anayasanın başlangıç hükümleri Lübnanın “BM örgütünün kurucu aktif bir üyesi olduğunu ve BM anlaşmalarına ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine uyduğunu” ifade etmektedir. Hükümet bu ilkeleri tüm alanlarda istisnasız somut hale getirecektir.

Lübnan Anayasası tüm Lübnan vatandaşları için ayırım gözetmeden kanun önünde eşitlik hakkı (madde 7) içermesine rağmen, anayasa kadınlara erkek arasında eşitlik hakkını sağlamamakta ve açık bir şekilde vatandaş olmayan yabancı kadınları (göçmenler, mülteciler ve yabancı işçiler) ayrımcılığa karşı anayasal korumanın dışında tutmaktadır. Bu durum, özellikle cinsiyet ve/veya cinsel yönelim temelinde, milliyet gözetmeksizin bölgesi ve yetki alanı içerisinde herkesin insan haklarına saygıyı sağlamayı ve bunlara saygı duymayı gerektiren uluslararası hukuka göre ihlal anlamına gelmektedir.

Vicdan hürriyetini sağlayan anayasa madde 9 ek olarak, “hangi dini gruba ait olursa olsunlar kişisel statülere ve dini görüşlere saygının” devlet tarafından teminat altına alınması gerektiğini açıkça belirtmektedir. Bu madde, uygulamada ayrımcı kanunların uygulanmasına izin veren bir etkiye sahiptir. Özellikle evlilik, boşanma ve çocuk velayetini düzenleyen Lübnan medeni kanunları farklı toplumların dini inancına dayanmaktadır ki bu da eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkelerine ters düşer. Bu konu aşağıda detaylı olarak tartışılacaktır.

Bu eksikler eşitlik ilkesinin, Lübnan hukuk çerçevesi tarafından da düzenlediği gibi, devletlere “kendi anayasalarında veya diğer gerekli yasama faaliyetlerinde kadın ve erkeğin eşitliği ilkesini somutlaştırma” görevini yükleyen CEDAWa aykırıdır.

LÜBNAN CEZA KANUNUNDA AYRIMCI HÜKÜMLER

Mevcut Lübnan Ceza Kanunu 70 yıldan eskidir. Lübnan Parlamentosunda birçok değişiklik teklif edilmesine rağmen, bugüne kadar ceza kanunu kapsayıcı biçimde gözden geçirilmemiştir. Sonuç olarak, ceza kanunu uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarını yakalayacak düzeyde gelişmemiştir.

Kanun sadece TCDŞ'in (aşağıda tartışılacaktır) tüm şekillerini suç haline getirmede başarısız kalmaz, ayrıca kadınlara yönelik ayrımcı eylemleri de meşrulaştırır. Bir adamın aile şerefini korumak için karısını, kızını veya akrabasını öldürmesi veya yaralaması nedeniyle aldığı cezayı hafifleten töre cinayeti ile ilgili hüküm (md.526) (örneğin cinsel ilişkiye giren kurban ile karşılaşmasında suç işlenmişse) kaldırılmasına rağmen, diğer maddeler hala cinsel saldırı suçlarının faillerini aile şerefini koruma kılıfı altında korumakta ve bu suçları meşrulaştırmaktadır. Uygulamada, çoğu hâkim aile şerefini cezaların hafifletilmesinde bir etken olarak düşünmektedir.

LÜBNAN MEDENİ KANUNLARININ AYRIMCI HÜKÜMLERİ

Tüm Lübnan vatandaşlarına uygulanabilecek tek tip medeni kanun bulunmamaktadır. Onun yerine, her bir Lübnan vatandaşı ülkede tanınan 18 farklı dini topluluktan birinin medeni kanununa ve mahkemelerine tabidir. Bu kanunlar evlilik, boşanma, ebeveynlik, çocuk velayeti ve miras gibi konuları düzenlemektedir. Bu kanunlar çeşitli hususlarda kadınlara yönelik ayrımcılık yapmakta ve kadınlar açısından boşanmayı veya çocukların velayetini almayı zorlaştırabilmektedir. Bu kanunlar genellikle kadınları istismarcı kocalarla olan ilişkilerde olumsuz etkilemektedir. Aile içi tecavüz suç olarak tanımlanmadığı gibi kanunda veya uygulamada evlilik hakkı olarak görülmektedir.

ICJ özellikle çocuk velayeti ile ilgili dini kanunların genellikle kadınlara yönelik aile içi şiddete ve ayrımcılığa sebep olması ve katkı sağlaması hususlarında endişelidir. Yukarıda ortaya konulduğu gibi, Lübnan çocuk ve çocuk gözetimi ile ilgili eşit hakların uygulanması hariç CEDAW'a itiraz etmiştir. Bu kanunlardaki açıkça ayrımcı hükümler, kadınları çocuğun velayetini kaybetme riskini gözeterek şikâyetinde bulunmaktan vazgeçirebilir. Her bir dini grup çocuk velayeti için 2'den 15 yaşa kadar değişen azami yaş koymaktadır. 293/2014 sayılı kanuna göre bir TCDŞ mağdurunun sadece velayet hakkı vardır. Çocuklarının velayet yaşında olduğu aile evini terk eden bir TCDŞ mağdurunun çocuklarının velayetini alma hakkı vardır. Bu hak sadece velayet yaşına sahip bu tür çocukların olduğu durumlarda ve çocuklar aile evinden ayrılırken veya bir koruma kararı talep ederken vardır (madde 12).

293/2014 sayılı kanunun 22. maddesi kanuna aykırı tüm hükümlerin kaldırıldığını düzenlemiş olsa da medeni kanun için bir istisnaya yer vermektedir. Bu, çocuk velayeti için düşük yaşları öngören dini kanunların uygulanmaya devam edeceği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, velayet yaşının üzerinde çocuk velayeti hakkına sahip olmayan bir mağdur, çocuğu ile kalmak için kocasının evinde kalmayı tercih edebilir.

293/2014 sayılı kanunun 22. maddesi "örf ve âdet hukuku ve/veya dini hukuk ile resmi adalet sistemi arasında uyumsuzluk olduğu takdirde, mağdurun insan haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliği standartlarına uygun çözüm bulunması gerektiğini" tavsiye eden BM Kadına Yönelik Şiddet Mevzuatı El Kitabına aykırılık içermektedir.

Lübnandaki bazı dini gruplar genelde insan haklarını özeldede kadın haklarını göz önünde bulundurarak aile içerisindeki eşitliği geliştirmek için medeni kanunlarını değiştirmelerine rağmen, bu gelişim kadınlara yönelik şiddet ve baskının uygulanmasında değişime sebep olmamıştır. Lübnanda faaliyet gösteren bazı dini mahkemeler erkekleri destekleyen ayrımcı kararlar vermeye devam etmektedir. Bunlar sadece belirli bir yaşa kadar bir kadına velayet hakkı verip, sonrasında velayeti babaya veren ancak baba öldüğü takdirde baba veya erkeğin akrabaları için vesayet haklarını saklı tutan kararları içermektedir. Dini mahkemeler ile Lübnan adalet sisteminin işleyişi aynı kanun ve usuller tarafından düzenlenmediğinden bu ayrımcı uygulamalar kontrolsüz bir şekilde devam etmektedir.

Lübnan'ın ayrımcı mevzuatı değiştirme çabaları geçici olarak ilerlemiş ve resmi eşitliğe odaklanmıştır. Ancak hedeflerde zaman kısıtlaması konmaması gibi sebeplerle birçok alanda fiili eşitliği sağlamada ilerleme sekteye uğramıştır. ICJ, Lübnan'ın insan haklarına saygılı olma yükümlüğünün kanunlarda ve uygulamada eşitliği sağlama ihtiyacını kapsadığının altını çizmektedir.

CEDAW Komitesi şunları vurgulamaktadır:

Taraf devletler doğrudan veya dolaylı olarak kadınların medeni, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının eşit bir şekilde kullanılmasının sınırlandırılmasına neden olan kanunlar, politikalar, kurallar, idari usuller ve kurumsal yapılar düzenlemekten kaçınmalıdır.

Koruma yükümlülüğü: Taraf devletlerin ayrımcılığa karşı kadınları koruyan, erkek ve kadınlar için klişe roller fikrinin uygulanmasına neden olan ve bu fikri devam ettiren gelenekler ile diğer tüm uygulamaları kaldırmayı hedefleyen adımlar atması gerekmektedir.

Uygulama yükümlülüğü: Taraf devletlerin kadın ve erkeklerin Sözleşmenin 4(1) maddesi ve Genel Tavsiye No:25'e uygun olarak geçici özel önlemlerin kabul edilmesi dahil olmak üzere hukuki ve fiili olarak eşit haklardan faydalanmasını sağlamak için çeşitli adımlar atmasını gerektirmektedir. Bu da araç, davranış ve sonuç yükümlülüklerini gerektirmektedir. Taraf devletlerin, kadınların erkeklerle eşit düzeyde tam gelişimini sağlayan belirli ihtiyaçlarını yerine getirmeyi hedefleyen kamu politikaları, programlar ve kurumsal çerçeveler planlayarak tüm kadınlara yönelik yasal yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmektedir.

Bu nedenle, uluslararası hukuka göre, Lübnan'ın kadınların adalete erişimini sekteye uğratan ve failerin soruşturulmasını engelleyen hukuki engelleri kaldırması gerekmektedir. Bu engeller, aşağıda ele alınan, ilgili suçların hatalı tanımları ile yukarıda belirtilenlerin yanı sıra kadınların adaleti elde etmesine engel olan kolluk faaliyetlerini, soruşturma ve adli uygulamaları kapsamaktadır.

3.LÜBNAN MAHKEMELERİNCE ULUSLARARASI HUKUKUN UYGULANMASI

Parlamento tarafından uygun bulunan uluslararası antlaşmaların iç hukukta yer alan mevzuatın üstünde bir konumu vardır. Lübnan Medeni Kanunu iç hukukun üzerinde uluslararası hukukun üstünlüğünü tanımakta ve uluslararası anlaşmaları uygulamak için Lübnan mahkemelerinin yükümlüğünün altını çizmektedir. Bahse konu kanunun 2.maddesi uyarınca, “Mahkemeler normlar hiyerarşisi ilkesine uyacaktır. Uluslararası antlaşmalar ile iç hukukta yer alan kanunlar arasında çatışma olması halinde uluslararası antlaşmalara kanunlar karşısında üstünlük tanınacaktır”. Fakat, aynı kanunun 2. maddesi “mahkemeler iç hukuk kanunlarının anayasa veya uluslararası anlaşmalara aykırı olduğu gerekçesi ile yasama organı faaliyetlerini geçersiz kılamayacağından” mahkemelerin yetkileri sınırlıdır.

Sonuç olarak, iç hukukta uluslararası hukukun uygulanması ile ilgili hiç bir tutarlı uygulama bulunmamaktadır. Son zamanlarda bazı nöbetçi hakimler 293/2014 numaralı kanuna göre koruma kararı verirken CRC ve CEDAW gibi uluslararası sözleşmelere atıf yapmasına rağmen, hakimler tarafından CEDAW veya Lübnan tarafından onaylanan diğer insan hakları anlaşmalarına mahkeme kararlarında çok nadir atıf yapılmaktadır. Bu nedenle, kadınların insan haklarını savunmak ve iç hukuktaki boşlukları doldurmak amacıyla ilgili uluslararası anlaşmaların uygulanması sınırlı düzeydedir.

30 Mayıs 2016 tarihli 208 nolu koruma kararını verirken Jdeidehdeki nöbetçi hâkim UDHR, CEDAW ve CRC’ye atıf yapmıştır. Hâkim, şüphelinin karısını boğmaya ve kızlarından birisini bıçaklamaya teşebbüs ettiğini ve karısı boşanma davası açtıktan sonra karısını tehdit ettiğini, karısını ve iki kızını evlerinden ayrılmaya zorladığını gösteren tıp ve psikiyatri raporları, fotoğraf delilleri ve mağdur beyanlarına dayanarak adamın fiziksel ve psikolojik şiddet uyguladığına karar vermiştir. Hâkim tarafından bir ay süre (bir kez yenilenebilir) ile aile evine girmesini yasaklamış, şüpheliye, karısı ve iki kızına 1000 Amerikan doları tazminat ve diğer masrafları ödemesini emretmiştir.

TAVSİYELER

Yukarıdaki bilgiler ışığında, ICJ, aşağıda belirtilenleri yaparak Lübnanlı yetkililere kadınların adalete erişiminin önündeki hukuki engelleri kaldırma çağrısında bulunmuştur:

i)TCDŞhin tüm şekillerini yeterince tanımlayarak ve tamamen suç haline getirerek, kanunların adalete erişim konusunda uluslararası hukuk ve standartlara uygun olmasının sağlanması.

- 293/2014 sayılı aile içi şiddet hakkında kanunun kadınlara yönelik tüm TCDŞ şekillerini kapsamlı bir şekilde suç haline getirilmesini sağlamak için 293/2014 sayılı Kanunu değiştirme.
- Tek başına tüm şiddet şekillerinin suç haline getirilmesi,
- Tüm şiddet suçları için cezaların ağırlaştırılması,
- Tüm tecavüz eylemlerinin suç haline getirilmesi.
- Dini temelli evlilikte karı kocaya tanınan hakları talep etme hakkı veren 293/2014 sayılı kanunun 3.maddesinin 7. paragrafının yürürlükten kaldırılması da dahil olmak üzere, evlilik içi tecavüzün açıkça suç haline getirilmesi,
- Rıza olmadan veya cebir altında cinsel dokunulmazlığı fiziksel bir biçimde ihlal eden bir cinsel saldırı şekli olarak tecavüzün uygun bir şekilde tanımlanması. Tecavüz suçu, fiziksel ihlal ne kadar az olursa olsun beden herhangi bir kısmına bir cinsel organın veya herhangi bir nesnenin ya da bedenin herhangi bir parçasının anal veya genital açıklığa sokulmasını da içermektedir.
- Uluslararası standartlara uygun olarak cinsel saldırılar gibi cinsel suçların diğer şekillerinin suç haline getirilmesi, Bunlar şu hususları da kapsamalıdır:
- Lübnan Ceza Kanununun 503 ile 521 maddeleri arasının değiştirilmesi,
- Beden bütünlüğü ve cinsel özerkliğin bir ihlali olarak cinsel saldırı suçlarının uygun ve kapsamlı şekilde tanımlanması,
- Uluslararası standartlara uygun olarak cinsel tacizin suç haline getirilmesi,
- Özellikle kamusal alanlarda veya işyerinde işlenen cinsel istismar ve taciz fiillerinin uygun cezalandırılmasını özel olarak tanımlayan, suç haline getiren ve düzenleyen mevzuatı kabul etme,
- Sözlü taciz dahil herhangi bir taciz konusunda Lübnan Ceza Kanunu ve/veya diğer ilgili kanunlarda özel hükümleri kabul etme.
- Hem erkekler hem de kadınlar için ortak olan engelleri ve kadının belirli engellerini, tecrübelerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak ayrımcılığı yasaklama ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunma ile adalete erişim ile ilgili kanunların ve politikaların uluslararası hukuk ve standartlara tam olarak uyumlu hale getirilmesi
- Uluslararası hukuk ve standartları karşılamak ve insan hakları ilkelerinin hayata geçirilmesini sağlamak için mevcut Ceza Kanununun değiştirilmesi
- Kadının aleyhine olan zina ve fuhuş konusunda kadının aleyhine tüm ayrımcı hükümlerin kaldırılması,
- Uluslararası hukuk ve standartlara uygun olarak tüm ayrımcı yasal düzenlemeleri kaldırarak ve insan hakları ilkelerine saygı göstererek mevcut dini şahsi statüleri iyileştirme
- Gelenek ve göreneklerin insan haklarına uymadığı durumlarda tüm dini gruplar için birleşik bir medeni kanunun kabul edilmesi
- CEDAW md.2(f)ye uygun olarak kadınların eşitlik ve adalete eşit erişim haklarının tanınması ve kadına yönelik ayrımcılığın yasaklanması
- Cinsel ilişki "hakkı"nın düzenleyen yasaları kaldırma da dahil olmak üzere kadınların hakları ile ilgili uluslararası hükümlerin ve standartların iç hukukta kabul edilmesi
- Boşanma, miras ve velayet gibi bu kanun tarafından kapsanan meselelerin uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarına uygun olarak düzenlenmesi
- Çocuk velayeti konusunda dini kanunların uygulanmasını muhafaza eden paragrafın kaldırılarak özellikle madde 22hin değiştirilmesi
- Velayet yaşı göz önünde bulundurulmaksızın çocuğun korunması kararlarına izin vermek için 293/2014 sayılı kanun 12. maddesinin 3. paragrafının iyileştirilmesi.

- Daha genel olarak, yasal hükümlerin ayrımcı etkiye sahip olmamasının sağlanması
- Hem kamusal hem de özel alanlarda eşitliği temin eden ve ayrımcılığı yasaklayan mevzuatın kabul edilmesi
- Uygulamada ayrımcılığı ele almak ve önlemek, hakların kullanılması sırasında maddi eşitliği sağlamak için etkili önlemler alınması
- Özellikle 9(2) ve 16 (c, d, f, ve g) dahil olmak üzere Lübnan'ın CEDAW için çekincelerin kaldırılması.
- Kadınların eşit haklara sahip bireyler olarak tanınması ve kadınlara kanunlar önünde eşit tam hukuki ehliyet ve tüm alanlar ve durumlarda yasal koruma verilmesi
- Lübnan vatandaşı olmayan kadınların adalete eşit erişime ve Lübnanlı kadınlar için mevcut olan TCDŞ'den korumaya sahip olmasını sağlama.

ii) Mahkeme usullerinde uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarının sürekli olarak kullanılması ve bunlara başvurulmasının sağlanması;

iii) İç hukukta uluslararası anlaşmaların uygulanması;

- Uluslararası anlaşmaların uygulanması için hakimlere, savcılara, adli polisler ve hukukçulara yeterli eğitim verilmesi
- Uluslararası kurallar ve standartlarla ilgili toplum katılımı ve kamusal farkındalık kampanyaları düzenlenmesi.

ADALETİN YÖNETİLMESİ İLE BAĞLANTILI ENGELLER

Kadınların adalete erişim haklarını tam olarak kullanmalarını temin etmek ve korumak için iç hukuk çerçevesinin uluslararası standartlara uygun olması yeterli değildir. Uygulamada, adaletin yönetimi ilgili uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarına göre kadın haklarını hayata geçirmek esastır.

Lübnan, TCDŞ'ye maruz kalanlar veya potansiyel olarak maruz kalma ihtimali olanların güvenliğinin sağlanmasının yanında TCDŞ faillerinin soruşturulması, kovuşturulması ve cezalandırılmasından da sorumludur. Usul yönünden çerçeve ve koruyucu mekanizma TCDŞ'den gerçekten korumayı ve failerin hesap verebilirliğini sağlayabilecek kadar yeterli olmalıdır.

Ek olarak, kadınların ceza mahkemeleri önünde adil, uygun ve etkili biçimde adalete erişimi sağlanmalıdır. Polisler, savcılar, avukatlar ve hakimler, bir vakayı vakanın gerçeklerinden ziyade önyargılı kültürel inançlar ve kadınlara karşı önyargı içeren sosyal klişeler ile değerlendirdikleri zaman kanun önünde kadınların eşitliğine zarar vermektedir. Ceza usulleri ve karar verme süreci TCDŞ'in dahil olduğu vakalarla sınırlı olmamak üzere önyargı, tarafgirlik ve klişelerden uzak yürütülmelidir.

Bazı reformlar olmasına rağmen önemli, yapısal engellerin yanı sıra adalet birimlerinin bilgisi ve tutumu ile ilgili engeller Lübnan'da kadınların adalete erişimini sarsmaya devam etmektedir.

1. ETKİLİ VE TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI SORUŞTURMALARIN EKSİKLİĞİ

2015 yılındaki sonuç gözlemlerinde CEDAW Lübnanlı yetkilileri "tüm cinsel taciz iddialarının kaydedilmesini, tüm saldırı ve tecavüz iddialarının hakkıyla soruşturulmasını, kovuşturulmasını ve cezalandırılmasını, mağdurların tazminat dahil olmak üzere uygun yaptırımlara erişime sahip olmasını ve güvenlik güçleri tarafından yapılan tüm saldırı ve tecavüz iddialarının bağımsız bir yargı otoritesi tarafından soruşturulmasını" sağlamaya davet etmiştir.

2013'te, İç Güvenlik Kuvvetleri Genel Müdürlüğü Lübnan sivil toplum örgütleri ile aile içi şiddetle mücadelede İç Güvenlik Kuvvetlerinin rolünün güçlendirilmesini amaçlayan bir kampanya başlatmıştır. 20 Mayıs 2013'te İç Güvenlik Kuvvetleri, iç güvenlik görevlilerinin aile içi şiddet mağdurları ile karşılaştıkları sırada izleyecekleri standartları oluşturan ve aile içi şiddet şikayetlerinde iç güvenlik kuvvet görevlilerinin iletişimini ve davranışını düzenleyen bir hizmet genelgesi yayınlamıştır.

Bu genelge, kadın şiddet mağdurları için, mağdur çoktan evden ayrılmışsa, mağduru en yakın polis merkezine veya savcıya (şiddetin 24 saatten daha fazla sürede meydana gelip gelmediğine bağlı olarak) yönlendirmesi için 7/24 açık olan operasyon odasına erişimi sağlamak için bir yardım hattı düzenlemiştir. Yardım hattında çalışan güvenlik görevlisinin, mağdur evde kilitli kalmışsa olay yerine gelmeleri için polis merkezine, mağdurun hastaneye götürülmesi gerekiyorsa Lübnan Kızılayına bilgi vermesi gerekmektedir. İhtiyaç duyulması halinde, mağdur evini terk ettiğinde veya aile evini terk etmek isterse bir barınma olanağı sağlamak da dahil olmak üzere hukuki psikolojik ve sosyal yardım alabileceği kuruluşlara yönlendirilmelidir. ISF (İç Güvenlik Kuvvetleri) görevlisi ayrıca şikayetçi olmak için mağdurun polis merkezine gitmesine refakat edebilir veya gerekiyorsa onu hastaneye götürebilir. Mağdur şikayetçi olmak için bir polis merkezine giderse, ISF görevlisi mağdurları ayrı bir sorgu odasına almalı ve onlara saygı çerçevesinde davranmalıdır. ISF görevlisi mağdura tavsiye veya suçlamada bulunmaksızın onun hikayesini dinlemelidir ve şikayetçi olmak için yeniden düşünmesini sağlayacak tarzda etkilemelerden kaçınmalıdır. Mağdurun, koruma kararı talep hakkının yanı sıra polis merkezinde bir sosyal yardım görevlisi talep etme hakkına sahip olduğu konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Gerekli ise ISF görevlileri şiddet olayının meydana geldiği yere gitmelidir.

Şikâyetin alınmasının ardından mağdur resmi bir şikâyet yapmak isterse ISF görevlisi durumu savcıya bildirmelidir ve savcı alınması gereken koruma önlemleri hakkında eksiksiz biçimde talimatları vermelidir. Bu kapsamda, mağdurun kendi imkanları ile şikâyetçi olamadığı durumlarda tüm olanaklar skendisine ağılanmalıdır. Soruşturma gizli olmalıdır.

Genelgenin hükümlerinin büyük kısmı 293/2014 sayılı kanunda yer almaktadır. Kanun ISF içerisinde “uyuşmazlık çözümü ve sosyal rehberlik” alanlarında profesyonel bir şekilde eğitim almış kadın görevlileri bünyesinde barındıran ve aile içi şiddet suçlarına özel bir birim kurmuştur. Üstelik, “birim üyeleri soruşturmalarını Sosyal İşler Bakanlığı tarafından oluşturulan bir listeden seçilecek aile işleri ve uyuşmazlık çözümü hakkında bilgili sosyal yardım görevlileri ile yerine getirmelidir.” Ek olarak, 293/2014 sayılı kanun adli polislerin suç hallerinde veya bir koruma kararının ihlal edildiği konusunda ihbar aldıkları takdirde TCDŞhin gerçekleştirildiği yere gitmesi gerektiğini düzenlemektedir.

ICJ, bu olumlu adımlara rağmen, TCDŞ vakalarını ele almak için adalet sisteminin kapasitesini artırmaya yönelik önemli engellerin halen mevcut olduğu konusunda endişelidir. Bu engellerden bir kısmı etkili ve toplumsal cinsiyete duyarlı soruşturmanın eksikliğinden ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası standartlara ve en iyi uygulamalara göre, TCDŞ vakalarında soruşturmayı yürüten polisler her yardım talebine gecikmeden cevap vermelidir. BM Kadına Yönelik Şiddet Mevzuat El Kitabına göre bir şikâyet alınmasının hemen ardından olay yerinin bir risk değerlendirmesi yapılmalı ve bu değerlendirmeye göre aşağıda belirtilen hususları da yaparak cevap vermelidir:

- Çocuklar dahil olmak üzere özgürce konuşma imkanı sağlamak için ayrı odalarda taraflar ve tanıklarla görüşme.
- Şikâyeti detaylı olarak bildirme.
- Şikâyetçi/mağdura haklarını bildirme.
- Şikâyetle ilgili resmi bir raporu doldurma ve dosyalama.
- Şikâyetçi/mağdurun tedavi için en yakın hastaneye veya tıbbi imkanlara naklini sağlama veya düzenleme.
- Şikâyetçi/mağdurun kendisi, çocukları veya bağlı kimselerin naklini sağlama
- Şiddet olayını ihbar edene koruma sağlama

293/2014 sayılı kanun bu hususlardan bir çoğunu içermesine rağmen, halen polislerin özellikle ilk müdahale ekibinin kadınlara yönelik şiddet olayları ile mücadele ederken toplumsal cinsiyete duyarlı bir soruşturma yürütmesi ile ilgili endişeler bulunmaktadır. Mevzuat değişikliklerinde TCDŞ şikâyetlerine müdahale eden soruşturmacıların ve diğer sorumluların yeterli eğitimi olması şartı eklenmelidir.

Aile içi şiddet meydana geldiği zaman birçok kadın şiddetten kaçmak için geçici olarak aile evinden güvenli bir yere kaçar. 293/2014 sayılı kanunun 6. maddesi mağdura geçici veya sürekli ikametinde dava açmak konusunda seçme hakkı tanımıştır. Fakat geçmiş uygulamalar, şikâyetin mağdurun geçici ikameti bölgesinde açıldığında ISFhin mağdurun şikâyetine coğrafi yetki alanını olmaması nedeni ile müdahalede bulunamayabileceği konusunda bir risk olduğunu göstermektedir. Bu sebeple, savcılar adli polislerle mağdurun ikamet ettiği yer göz önünde bulundurulmaksızın mağdur tarafından yapılan şikâyeti kabul etmeleri için açık talimatlar vermelidir. 293/2014 sayılı kanun delil toplamak için özel hükümler içermemektedir, sadece Ceza Muhakemesi Kanununun genel hükümleri uygulanacaktır. Kanunun 34. maddesi tıbbi ve adli delillerin toplanıp zamanında test edilmesini gerektirmez. Bu durum BM Kadına Yönelik Şiddet Mevzuat El Kitabına aykırıdır ve BM Genel Kurulu devletlere “kadınlara karşı şiddet içeren vakaların ceza adalet yönetimini artırmak için mağdurların ihtiyaçlarına duyarlı tıbbi, hukuki ve sosyal hizmetlerin sağlanması” çağrısında bulunmaktadır. Bu nedenle, 293/2014 sayılı kanun ve Ceza Muhakemesi Kanunu uluslararası hukuku ve standartları yakalayamamaktadır.

Kocası tarafından sürekli dövülen bir kadının kendi evinde morarmalarla kaplı olarak bilincini yitirmiş bir şekilde bulunduktan sonra öldüğü ve kamuoyunca iyi bilinen bir vakada, yetkililer delil yetersizliği nedeni ile dava açmayı reddetmişlerdir. Halk tarafından yapılan protestolar sonrası kapsamlı bir soruşturma dava açmak için yeterli kanıtın olduğunu ortaya koymuştur. 293/2014 sayılı kanun, kanun uygulayıcıların TCDŞ bağlamında rollerini etkili bir şekilde yürütemedikleri durumlarda bazı yaptırımlar öngörmesine rağmen, ICJ, bu ihlallerin herhangi bir yaptırım olmaksızın uygulamada halen var olduğu konusunda endişe taşımaktadır.

ROULA YAACOUB VAKASI

33 yaşındaki beş kız çocuğu annesi Roula Yaacoub iddia edildiği üzere kocası tarafından 7 Temmuz 2013'te ölesiye dövülmüştür. Kadın, bedeninde morluklar olduğuna şahit olan komşuları tarafından evinde bilincini yitirmiş bir şekilde bulunmuştur. Kadın hastanede hayatını kaybetmiştir.

25 Ocak 2014'te Kuzey Lübnan'daki soruşturma hakimi dava açmak için yeterli delil olmadığını belirlemiş ve sanığı serbest bırakmıştır. Soruşturma hakiminin önündeki kanıtlar, Roula'nın kocasının düzenli olarak Roula'nın yanı sıra kızlarını da-biri üç yaşında diğeri daha küçük- dövmesi ile ilgili Roula'nın akrabaları ve komşularının beyanlarını ve kadının ölüm gününde babasının annesini bir çubukla dövdüğünü ifade eden kızlarından ikisinin beyanlarını ve babasının gördüğü olayı açıkladığı takdirde öldürmekle tehdit ettiği diğer kızın beyanlarını içermektedir. Ancak hakim, babalarının annelerini çubukla dövdüğü ve kızların annelerine yardım etmek için komşularına yalvardığı iddialarını reddederek ölen kadının kızlarından ikisinin beyanlarına çekince koymadan kararını vermiştir. Kızlardan birisi annesinin bir çubukla dövdüğünü ve babasını herkes bağırarak ve çubuğu kirdiği sırada annesinin bilincini kaybettiğini ifade etmiştir.

Soruşturma hakiminin kararı, kızlarının ifadelerinin babaları veya anneleri öldükten sonra birlikte yaşadıkları babalarının, yakınlarının baskısı altında verilir vermediğini veya kızların polis merkezinde veya hakim önünde bir sosyal hizmet temsilcisi huzurunda dinlenip dinlenmediğini teyit etmek için daha ileri bir soruşturma yürütülüp yürütülmediğini açıklamamaktadır. Hakim ayrıca babalarının annelerini ölümünden üç gün önce dövdüğünü belirten kızların delilleri veya kızların göğüslerinde ve sırtlarındaki morlukların annelerinin ölümünden 24 saatten daha fazla önce gerçekleştiğini gösteren adli tıp raporu ile ilgilenmemiştir. Kuzey Lübnan'da mağdurun memleketinde kadın aktivistlerce (KAFA kuruluşu dahil) düzenlenen protestoların ardından, Yüksek Yargı Konseyi sanığın karısını öldürmesine sebep olduğuna inanmak için yetersiz delil olduğunu onaylamıştır. Ancak 2014 Temmuz'da Kuzey Lübnan Suçlama Komitesi mağdurun ölümü için kapsamlı bir soruşturma kararı vermiştir. Mayıs 2016'da komite, soruşturma hakiminin kararını bozmuş, kocanın karısını öldürmekle suçlayan bir iddianame düzenlemiş ve vakayı yakalama emri veren Ceza Mahkemesine taşımıştır. 1 Kasım 2018'de Kuzey Lübnan Ceza Mahkemesi suçluya beraat kararı vermiştir. Devlet savcısı kararı temyize taşımıştır.

2.TUTARLI VE ETKİLİ SORUŞTURMA EKSİKLİĞİ

293/2014 sayılı kanunun kabul edilmesinden önce, TCDŞ mağdurları Ceza Muhakemesi Kanununda yer alan sıradan suç usullerine tabi idiler. 293/2014 sayılı kanuna göre, ek bir koruma mekanizması ile Ceza Muhakemesi Kanununun genel hükümleri uygulanmaya devam edecektir. Savcıya ISF tarafından şikayetlerin alınması ve soruşturmanın başlatılmasını denetleyen uzman kamu avukatlarınca destek sağlanacaktır. Bu şekilde TCDŞ'ye müdahalenin hızlandırılması amaçlanmaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanunu madde 50'ye göre, savcı eylemin suç oluşturmadığı veya mevcut delillerin yetersiz olduğu sonucuna varırsa ilk soruşturmaları kapatma yetkisi vardır. Mağdur yeni belgelerin teslimi üzerine soruşturmanın yeniden açılmasını isteyebilmesine rağmen karar itiraza veya temyize tabi değildir.

Savcı vakayı daha ileri bir soruşturma için soruşturma hakimine gönderme kararı verirse, soruşturma hakiminin suça yönelik asıl soruşturmayı yürütmesi gerekmektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu md.130a uygun olarak savcı soruşturma hakiminin raporunu aldıktan sonra suçu uygun bir şekilde nitelemek için vakayı ceza otoritesine gönderip göndermeyeceğine ve sanık fail/faillere yönelik ceza muhakemesini sürdürüp sürdürmeyeceğine karar vermelidir. Soruşturma hakiminin kararı ceza otoritesi önünde temyize tabidir. Ancak, ceza otoritesinin kararları daha sınırlı bir gözden geçirme sürecine tabidir. Taraflar, hukuk davalarının kabul edilemez olduğu durumlarda kararlarını temyize götürebilir ve savcı bir sanık aleyhindeki yargılamayı durdurma kararını temyiz edebilir. Daha genel olarak bir temyiz hakkı "Soruşturma hâkimi ile ceza dairesi arasındaki eylemin hukuki nitelendirilmesinde bir çelişki ve aşağıdaki gerekçelerden birinin var olduğu durumlarda bulunmaktadır:

- Bir kanun ihlali veya kanunun uygulanması veya yorumunda bir hata
- İptali gerektiren uygulanabilir kurallara riayetsizlik veya soruşturmalarda temel kuralların ihlali
- Dava dosyasında yer alan belgelerin içeriğinin veya gerçeklerin çarpıtılması
- Davanın bir tarafınca yapılan bir talep veya savunma gerekçesi veya bir başvuru hakkında karar vermeme
- Hukuki temelin yokluğu veya hatalı muhakeme

Lübnan, mağdurlara vakaları ile ilgili herhangi bir davaya devam edip etmeme kararının gözden geçirilmesi hakkı vermelidir. Bu mekanizmalar "mağdurların hukuki temsil olmadan gözden geçirme talep edebileceğini sağlamak için açık, belirgin ve aşırı şekilde bürokratik olmamalıdır." Mağdurların bu hakkı kullanabilmesi için, ayrıca kanunların "bir kadına yönelik şiddet vakasına devam etmeyen herhangi bir savcının davanın neden düşürüldüğünü şikayetçi/mağdura açıklamasını" gerektirmektedir."

Diğer bir usule ilişkin mesele ise mağdurun davanın herhangi bir sürecinde davadaki kişisel haklarını geri çektiği durumlarda suçlamaların kendiliğinden reddedilmesi ile ilgili suçlar (örneğin zarara sebep olma) içindir. Mağdurlar genellikle aile baskısı sonucu veya sosyal damgalanma nedeni ile haklarını geri çekmektedir. ICJ bunun sadece hukukun üstünlüğünü zayıflatmadığını ayrıca savcının mağduru koruma ve failleri daha fazla şiddetten caydırma kabiliyetini azalttığı noktasında kaygılıdır. ICJ ayrıca suçlamaların kendiliğinden reddedilmesinin devletin uluslararası hukuka göre TCDŞ'in soruşturulmasını ve kovuşturulmasını sağlama yükümlüğünün ihlalini ve aile içi suçların faillerine yönelik haksız bir göz yumma oluşturduğu konusunda kaygılıdır.

BM Genel Kuruluha göre, "soruşturmalara ve kovuşturmalara başlama sorumluluğu polis ve savcılara düşmektedir ve bu sorumluluk -şiddetin türü veya düzeyi göz önünde bulundurulmadan- şiddete maruz kalanlara bırakılamaz". Lübnan yasal çerçevesi, TCDŞ vakalarında mağdurun davasını geri çekmesinin kendiliğinden soruşturmanın sonlandırılmasına sebep olmayacak şekilde değiştirilmelidir.

3.TCDŞ'YE KARŞI KORUMA İÇİN ETKİLİ ÖNLEMLERİN EKSİKLİĞİ

293/2014 sayılı kanun TCDŞ mağdurlarına geçici koruma önlemleri vermek için bir yapılanma oluşturmuştur. Amaç ve bağlama bağlı olarak, bunlar kamu savcılar, nöbetçi hakimler veya tek hakimli ceza mahkemelerinden ve soruşturma hakimleri tarafından verilebilir. Yapılanma, mağdurları daha ileri TCDŞ'den koruma için eylemlerin etkililiğine tesir eden usul ve esas yönünden sınırlamaları içermektedir.

Madde 11'e göre, TCDŞ vakalarından sorumlu savcılar mağdura nöbetçi hakimlerden daha uzun süreli koruma kararı istemek amacıyla zaman tanımak için geçici koruma önlemleri verebilir. Önlemler failden mağdurla veya aile üyeleri ile yüz yüze gelmekten veya yüz yüze gelmeyi teşvik etmekten kaçınmak için bir söz almayı ve mağdur tehlikedeysen failin aile evine 48 saat süre (bir kez yenilenebilir) ile girmesini engellemeyi, faili yakalamayı, mağduru güvenli bir yere götürmeyi ve/veya gerekli ise harcamalar sanığa yükletilerek tıbbi tedavi için mağduru hastaneye nakletmeyi içerebilir.

ICJ, 293/2014 sayılı kanunun kabul edilmesinden önce uygulanan bir önlem olan mağdura saldırmama taahhüdünün şiddet konusunda gerçek bir caydırıcılığı olmadığı konusunda endişelidir. Uygulama birçok failin herhangi bir cezaya maruz kalmadan tekrar tekrar taahhütlerini ihlal ettiklerini göstermektedir. ICJ ayrıca koruma kararı ile verilen engelleyici önlemlerin TCDŞ eylemlerini bitirmediği için uygulamada etkili olmadığı ve mağdurların nöbetçi hâkimden zamanında daha uzun süreli koruma kararı almaya daha bağımlı olduğu hususlarında endişelidir. Bu hususların gerekçelerinin aşağıda belirtilen sınırlamaları vardır.

Bir TCDŞ mağduru daha sonra şikâyetin yapıldığı sorgu hakiminden veya olayın tekrar etme tehlikesi bulunan hallerde mağdurun şiddet delillerini sunması gerektiği nöbetçi hâkimden daha uzun süreli koruma kararı talep edebilir. Mağdur dava açma amacıyla avukata bir şikâyet başvurusu yaparsa, mağdur başvuruyu desteklemek için şikâyet tutanaklarının bir suretini isteyebilir. Yargısal uygulamaya dayalı olarak, tehlikede bulunan mağdur için koruma kararının ertelenmesine sebep olabilecek failin şahitliğini dinlemek için mahkemeye çağrılmasından ziyade soruşturma raporunda fail tarafından kullanılan bir beyan, bazen bir koruma kararı vermek için yeterlidir. Ayrıca, fail tarafından bir beyanın yokluğu halinde mağdurun şahitliği diğer belge veya tanık delili ile veya onlar olmadan şiddetin yeterli delili olarak kabul edilebilir.

Beyrut'taki nöbetçi hakim 20 Haziran 2014 tarihinde 608 nolu koruma kararını verdiği zaman koruma kararı vermeden önce failin yanı sıra mağdurları dinlemeyi ve bir soruşturma yürütmenin gerekli olduğuna karar vermiştir. Koruma kararı birlikte yaşadıkları ve psikolojik problemleri olan kardeşleri tarafından dövülen ve bu nedenle aynı yerde başka bir binada yaşamak için evi terk eden iki kadın tarafından istenmiştir. Hakim faili mağdurlara saldırmayı yasaklamanın yanı sıra onlara karşı saldırmayı teşvik etmeyi de yasaklamıştır.

Nöbetçi hâkim kararını verirken çeşitli öncelikler tarafından yönlendirilmiştir; mağdurun ve çocuklarının şiddetten korunma ihtiyacı, ailenin istikrarı ve birliğinin korunması ve mümkün olan durumlarda her iki tarafın çıkarlarına uygun düşen önlemleri kabul etme.

293/2014 sayılı kanunun 14. maddesine göre, bir koruma kararı aşağıdaki önlemlerden bir veya daha fazlasını içermelidir:

- Faili, mağdura veya onunla kalan herhangi kişiye saldırmaktan veya onları tehdit etmekten menetme,
- Hâkim tarafından belirlenen gerekli durumlarda yenilenebilir bir sürede faili evden uzak tutma,
- Masrafları faile ait olmak üzere mağduru veya koruma kararında yer alan kişileri güvenli bir yere götürme,
- Faili, mağdur ve çocukları için gıda ve giyinme için bir avans ödemeye zorlama,
- Faili şiddetin sonucu olarak gerekli olan tıbbi tedavi için bir avans ödemeye zorlama,
- Failin tasarrufunda ortak para ve mülk olmasını yasaklama,
- Faili mağdurun kişisel eşyalarını vermesi için zorlama.

Bu liste sınırlı olmasına rağmen, aşağıda belirtilen şekiller dahil olmak üzere, bazı hakimler önlemleri madde 14'te sayılanlarla sınırlandırmamıştır. Bazı hakimler bu listeyi duruma göre genişleyebilen ana hatları tanımlayıcı bir liste olarak görmüşlerdir.

293/2014 sayılı kanunun 14. Maddesine uygun olarak, koruma kararı maddelerinden herhangi birinin ihlali, şiddet içermesi veya tekrerrür ettiğiinde artan üç ay hapis ve bir para cezası ile cezalandırılabilir.

Nöbetçi hâkim iddiaların yanlış olduğunu veya başvuru yapanın herhangi bir tehlike yaşamadığını düşünürse koruma kararı talebini reddedebilir ki bu durumda da temyiz mahkemesine başvuru yapılabilir. Ayrıca, tek hakimli ceza mahkemeleri ve soruşturma hakimleri bir TCDŞ failine karşı ISF veya Kamu savcısına şikâyet başvurusunda bulunan bir mağdur tarafından talep edildiği zaman koruma kararı verebilir.

ICJ, TCDŞ mağdurlarını korumak için geçici önlem kararı vermedeki birçok kısıtlamadan dolayı endişe duymaktadır. Nöbetçi hakimler tarafından verilen koruma kararları asla zamanında verilemez. Bir hakim her zaman mevcut değildir, bu da acil bir durumda olan bir kadının koruma kararı talep etmeden önce beklemek zorunda kalabileceği anlamına gelir. Hâkimin koruma kararı vermek için mağdurun hala tehlikede olabileceği 48 saat süresi bulunmaktadır.

Nöbetçi hakimlerin başka sorumlulukları da vardır. Büyük bir iş yükünün altında ezilmektedirler. Ayrıca, fail barınma ve diğer masrafları ödeyemediği zaman koruma kararının infaz edilebilirliği tehlikededir. Bununla birlikte koruma kararları korumayı amaçladığı mağdurlara karşı devam eden TCDŞ' leri önlemede etkisiz kalmıştır. ICJ tarafından incelenen bir çok vakada, failer, mağdura karşı kendilerini şiddeti tekrarlamamaya zorlayan koruma kararlarını ihlal etmişlerdir. Çoklu etkenler bu soruna katkı sağlamış olabilir.

NİSRİNE ROUHANA VAKASI

25 Kasım 2014'te 38 yaşındaki, iki çocuk annesi Nisrine Rouhana çalışmak için seyahat ettiği sırada kaçırılmış ve Lübnan Dağı Nahr İbrahim Vadisi'ne atılmadan önce vurularak öldürülmüştür. Nisrine daha önceden kocasına yönelik kocasının herhangi bir ceza almadan ihlal ettiği koruma kararı almamıştır. İddia edildiğine göre Nisrine'in kocası ölümünden önce karısına 15 yıl kötü davranmıştır. 2013'te, Nisrine dövdükten ve ölümle tehdit edildikten sonra kocasından kaçmış, fakat aile üyelerinin çeşitli müdahaleleri ve failin şiddeti durdurma sözünden sonra aile evine geri dönmüştür. 2014'ün ilk yarısında (293/2014 sayılı kanun çıkmadan önce), Nisrine kocasına karşı bir adli tıp raporu ile desteklenmiş dövme ve bıçakla öldürme tehditi için bir suç duyurusunda bulunmuştur. Nisrine ailesinin evine taşınmış ve çocuğunun velayetini ve aile evinde ikamet hakkı veren ve kocasına masraflarını ödemesini emreden nöbetçi hakimden koruma kararı talep etmiştir. Ancak, kocası Nisrine'yi evden kovarak ve çocuklarını görmesini engelleyerek karara uymayı reddetmiştir.

Soruşturma sırasında, kocası intikam planladığını ve cinayeti işledikten sonra eve gittiğini, ailesini cinayet ile ilgili bilgilendirdiğini, duş aldığını ve tıraş olduğunu ve sonra teslim olduğunu itiraf etmiştir.

3 Şubat 2017'de, Mount Lübnan Ceza Mahkemesi kocayı tasarlayarak adam öldürmeden mahkum etmiş ve onu ağır çalışma ile birlikte 25 yıl hapis cezasına çarptırmıştır. Mahkeme cezayı ölüm cezasından düşürürken hafifletici unsur olarak çift arasındaki uzun ve yoğun ailevi ilişkiyi ve çok sayıda adli şikayeti, iddia edildiği üzere Nisrine tarafından kocasına Mayıs 2014'te verilen ve 2001'den 2011'e kadar farklı bir insanla ilişkisi olduğunu ifade eden yazılı bir itirafı ve kocasının bir kokain kullanıcısı olduğunu göz önünde bulundurmıştır.

SARAH AL-AMİNE VAKASI

19 Mayıs 2015'te 47 yaşındaki altı çocuk annesi Sarah Al-Amine kocası tarafından Mount Lübnan'daki evlerinde çocuklarının gözü önünde 17 kez otomatik tüfek ile vurulduktan sonra öldürülmüştür. Sarah daha önce kocasının sürekli şiddeti nedeniyle çocukları ile ailesinin evine taşınmıştı. Mağdurun ailesinin avukatına göre, koca karısını deşişme sözü verdikten ve pişmanlık ifade ettikten sonra kızlarından bir tanesinin doğum gününü kutlamak için aile evine gelmesi için kandırmıştır. Cinayetten iki hafta önce, Al-Amine kocasına karşı suç duyurusunda bulunduktan sonra ona karşı bir koruma kararı almıştır. Güvenlik güçleri kocasını olay yerini terk ettikten birkaç saat sonra yakalamıştır. 20 Aralık 2017'de Mount Lübnan'ın soruşturma savcısı ölüm cezası talep eden bir iddianame düzenlemiştir ve Ocak 2018'de Suçlama Komisyonu Ceza Kanunu md.549'a göre idam cezası talep eden bir karar vermiştir. Dava halen Ceza Mahkemesinde görülmeye devam etmektedir.

Koruma kararları mağdura yönelik şiddetin geçmişine rağmen (örneğin 10 yıl kadar sürebilir) genellikle kısa süreli olarak verilir (bazen 1 hafta kadar kısa). 293/2014 sayılı kanun koruma kararlarının geçici önlemler olarak öngörmesine rağmen, süresini açık bir şekilde belirtmez. Bazı hakimler kararın temelini değiştirmeye dair delillerle sınırlı olarak daha etkili koruma sağlamayı amaçlayan önlemlere hükmetmiş, kararın değiştirildiği temelde delilleri sınırlandırmıştır. Hâkimin koruma kararını yenileme, değiştirme veya durdurmaya karar verirken, ailevi durum boşanma ile sonuçlanana kadar verilen kararı uygulamayı veya koruma kararının infazı sırasında bir rapor sunmak üzere bir sosyal hizmet görevlisini veya failin rehabilitasyonu hakkında bir rapor vermek üzere psikiyatri uzmanını görevlendirmeyi de kapsamaktadır.

Ek olarak, koruma kararları büyük oranda yetkililer tarafından izlenmeye tabi değildir. Ancak, STKlar dikkate alınırsa mağduru devam eden risklere karşı koruyabilecek uluslararası STKların üstlenebileceği bir izleme çalışmasının uygulamada karşılığı yoktur ve bu STKlarca yapılan izlemeler kanun uygulayıcılara ilgili kanunu hatırlatmakla sınırlıdır. Failin tekrar saldırmama taahhüdü yetersizdir. Polisin faili tekrar saldırdığında makul şüphe üzerine yakalama yetkisine sahip olması durumunda bu işlem bir STK tarafından yapılan uyarılardan daha çok caydırıcı olabilir.

9 Temmuz 2014'te, Baabdadaki nöbetçi hakim izlemeyi öngören bir koruma örneği içeren 243 nolu bir koruma kararı vermiştir. Karar kocası tarafından dövülen ve hakarete uğrayan bir kadını korumayı amaçlamaktadır. Faili, mağdura, kızına, ailesine ve onunla beraber ikamet eden diğer aile üyesine saldırmaktan ve mağdurun mülkiyetine zarar vermektan yasaklamaya ek olarak, karar saldırgan kocayı gıda, giyim, barınma ve eğitim ücretleri için 1 600 000 LBP (1100 Amerikan Doları) ödemeye mahkum etmiş ve mağdurun aile evinde ikamet etmesine veya ne zaman isterse girmesine izin vermiştir. Hakim kararın uygulanmasını sağlamak için birçok önleme hükmetmiştir. Bu önlemler şunlardır:

- Mağdura ne zaman gerek duyarsa mahkeme ile irtibat kurmasına izin verme
- Kararın infazı için Kamu Savcılığına bildirme
- Kamu Savcılığından kararın ihlalleri için izleme talep etme
- KAFAdan herhangi bir koruyucu ek önlem isteme.

Üçüncü olarak, ihlal edildiği durumlarda dahi, bir koruma kararına uymamanın sonuçları verilebilecek zararlar kıyaslandığında çok azdır. Vaka özellikle devam eden bir suç davasıysa (örneğin, dava devam ederken tutuklama) daha ciddi sonuçlara ihtiyaç duyulur. İstisnalarla, kararlara uymama cezaları koruma kararlarından nadiren bahsedilir. Yukarıda ifade edilen vakalarda gösterildiği gibi, koruma kararlarını ihlal için kanun tarafından öngörülen yaptırımlar failer üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip değildir. Lübnan yetkilileri koruma kararlarının ihlal edilmesi halinde faili orantılı yaptırımlarla cezalandırılabilir bağlayıcı ve uygulanabilir hukuki kararlar bu duruma bir çözüm bulabilir.

22 Temmuz 2014'te verilen 179 nolu koruma kararında Jdeideh'deki nöbetçi hakim, failin kararla birlikte karara uymama cezasına tabi olduğunu hatırlatmış ve terapi uygulanmasını emretmiştir.

Koruma talep eden kadın, kocasının kendisini döven ve hakaret eden bir uyuşturucu bağımlısı olduğunu ve onu her zaman öldürmekle tehdit ettiğini, uyuşturucu satın almak için ona para vermeyi reddettiğini bildirmiştir. Kocasını onu bıçakla tehdit ettikten sonra savcıya şikayet dilekçesi vermiştir. Ve kocası küçük çocukları ile birlikte bilinmeyen bir yere kaçmıştır. Adli tıp raporu kadının ciddi şiddete maruz kaldığını onaylamıştır. Mağdurun ve çocuklarının aile evinde yaşayabilmesini sağlamak amacıyla önlemlere ek olarak, Hakim failin KAFAda (masrafları kendisi karşılayarak) 15 saatlik tedavi görmesi gerektiğine, bu süreyi rehabilitasyon süresi sonunda mahkemeye rapor sunması gereken idari doktorun tavsiyesi üzerine uzatılabileceğine karar vermiştir. Mahkeme bu rapora dayanarak failin aile evine dönüp dönmemesine karar verecektir. Hakim ayrıca koruma kararını ihlal etmenin üç ay hapis ve/veya para cezası ile cezalandırılabilceğini hatırlatmıştır.

Üstelik, 293/2014 sayılı kanunun 20. maddesinde “mahkemenin aile içi şiddet suçu failini özel merkezlerde şiddet karşıtı rehabilitasyon kurslarına gitmeye zorlayabileceği” ifade edilmesine rağmen, rehabilitasyon önlemleri bağlayıcı değildir. ICJ tarafından değerlendirilen koruma kararlarında reform odaklı önlemlerin davaların küçük bir kısmında alındığı ortaya çıkmaktadır.

31 Mayıs 2014te Beyruttaki Nöbetçi Hakim 293/2014 sayılı kanuna göre ilk koruma kararını istismarcı kocası tarafından şiddete maruz kalan bir kadını korumak için vermiştir. Kararda mahkeme Medeni Usul Kanunu md. 579a göre kendisine verilen genel yetkilere dayanabileceği gerekçesiyle kanun tarafından tarif edilenlerin ötesinde koruyucu önlemlere hükmetmiştir. Hakim kocayı KAFAda bağlı bir merkezde masrafları kendisi karşılayarak bir rehabilitasyon programına gitmesine karar vermiş ve “kararın ardından altı ay süre ile şikayetçinin evine düzenli ziyaretler yapmak için bir sosyal hizmet görevlisi” atamıştır. Bu süre ihtiyaç halinde veya şikayetçinin talebi üzerine uzatılabilir. Böylelikle koca atanan sosyal hizmet görevlisine karşı önyargı taşımamak şartı ile sosyal hizmet görevlisi kararın uygun bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını teyit edebilir.” Hakim sosyal hizmet görevlisine böyle bir görev vermesini başvuru karar her ihlal edildiğinde şikayet başvurusu yapamayabileceği temelinde gerekçelendirmiştir.

Sonuç olarak, 293/2014 sayılı kanunun 14. maddesinde listelenen koruyucu önlemler sadece geçici önlemleri içermektedir. Mağdurlar finansal kaynak eksikliği veya aile müdahalesi gibi ekonomik veya sosyal sebeplerle sık sık koruma kararı alınır alınmaz dava süreçlerine başlamaktan vazgeçmekte veya reddetmektedirler. Bu da mağdurları uygulanması zor olan ve failin davranışını düzeltmeyi amaçlamayan kısa süreli koruma ile yüz yüze bırakmaktadır.

4.TCDŞ VAKALARINI ELE ALIRKEN YARGISAL TUTARLILIK EKSİKLİĞİ

Yukarıda tartışıldığı gibi, 293/2014 sayılı kanun, sadece madde 3'e göre suç işleme ile ilgili eylemlere uygulanan TCDŞhin kısıtlayıcı tanımına sahiptir. Ayrıca hukuki velayet yaşını belirleyen dini statü kanunlarını ertelemektedir. Bu da kadınlar TCDŞ eylemlerinin mağduru olduklarında kadınların, çocuklarının velayetini almasını kısıtlayabilir. Lübnan hakimleri bu kısıtlamalarla çeşitli şekillerde baş etmişlerdir.

Bazı hakimler TCDŞyi madde 3'te belirtilen suçlar bağlamında işlenen suçlarla sınırlayarak 293/2014 sayılı kanunun sıkı bir metinsel yorumunu kabul etmiştir. Diğerleri ise kanunun amacının sadece sayılan suçlara uygulanan ağırlaştırıcı cezaları ifade etmek olduğu sonucuna ulaşarak madde 3'ü TCDŞye neden olan kapsamlı olmayan suç listesi olarak yorumlamışlardır. (Ceza Kanununun madde 547 ile 549 arasındaki suçlar) Bu yaklaşıma göre, TCDŞye sözlü, psikolojik, cinsel, ekonomik ve "ahlaki" şiddet de dahildir.

Bir vakada, başvuru kendisinin ve 8 aylık kızının kocasından korunmasını talep etmiştir. Beyrut Savcısı, kocasının başvurucau dövdüğü ve tehdit ettiği ve onu öldürmeye teşebbüs ettiği sonucuna ulaşan bir polis soruşturmasının ardından kocası hakkında bir yakalama kararı çıkarmıştır. Koruma başvurusunda kanıt olarak teslim edilen başvuruca ve kocasının kardeşinin beyanları başvurucau kocasının karısını sözlü olarak rahatsız ettiğini, ayda birkaç saat hariç evden çıkmasını engellediğini ve kişisel belgelerine ve telefonuna el koyduğunu ortaya koymaktadır.

Hakim şu sonuca varmıştır:

"Şiddet sadece fiziksel saldırı ile sınırlı değildir. Mevcut dava dosyasındaki deliller davacının ayrıca kocası tarafından fiziksel şiddetten az olmayacak biçimde farklı şiddet türlerine de maruz kaldığını göstermektedir. Koca, karısını hiçbir gerekçe olmadan ayda birkaç saat hariç aile evinden çıkmasını engellemeye ek olarak sözlü olarak da rahatsız etmiş, ona hakaret etmiş ve onu aşağılamıştır. Bu durum kadının 293/2014 sayılı kanunda ifade edildiği üzere aile içi şiddetin kapsamı içerisine giren en temel haklarının ihlalini oluşturmaktadır. Aslında, şiddetle aynı zamanda psikolojik olarak da zarar veren olaylar kastedilmektedir. Hiçbir gerekçe olmaksızın karısının hareket özgürlüğünü kısıtlamadan ve sözlü olarak ona kötü davranmadan kaynaklanan psikolojik şiddetin ciddiyeti ve düzeyi kabul edilmelidir."

Sonraki bir kararda, Jdeidehdeki nöbetçi hâkim 20 Ağustos 2017'de 225 nolu koruma kararında "ahlaki şiddetin" de TCDŞ kapsamında olduğunu belirlemiştir. İslamîyetten Hristiyanlığa geçen mağdur kocasının kendisine daha önceden Müslüman olduğu için hakaret ettiğini ve maaşına el koyduğunu iddia etmiştir. Sonuç olarak kadın aile evini terk etmeye karar vermiştir. Kocası ise küçük çocuklarını kendisi ile götürmesini reddetmiştir ve anneyi bir "fahişe" olarak çağırarak "çocuklar üzerinde psikolojik baskı" kurmuştur. Koca ayrıca karısına karşı hırsızlık suçlamasıyla dava açmıştır. Hakim, insan onuruna saygı ilkesinin yanı sıra fiziksel ve ahlaki bütünlük ilkelerine atıf yaptıktan sonra kocanın eylemlerinin 293/2014 sayılı kanunun 2.maddesi uyarınca ahlaki şiddeti oluşturduğunu tespit etmiş, çocuğun velayetini anneye vermiş, çocuğun psikolojik ve fiziksel sağlığını takip etmek ve çiftleri uzlaştırmak için KAFAYı görevlendirmiş ve kocanın harcamalar için aylık 1.000 Amerikan Doları ödemesine karar vermiştir.

Ayrıca hakimler, velayet yaşında olmayan çocukların velayetini annelerine vermek için dini statü kanunlarında küçükler için öngörülen yaştan daha büyük çocukları "mağdur" olarak kabul etmişlerdir. 293/2014 sayılı kanunun 12.maddesi koruma kararlarının mağduru ve yasal velayet yaşına sahip çocukları ve eğer tehlikeye maruz kalırlarsa diğer altsoyları ve mağdurların yanı sıra kişiye yardım sağlayan herhangi bir tanık veya kişiyi koruması gerektiğini" ifade etmektedir. Bazı hakimler velayet hakkının babada olduğu durumlarda çocukların velayetle ilgili dini mahkemeler karar verene kadar annesinde kalması gerektiğine hükmetmiştir.

Ayrıca bazı hakimler “tehlikeye maruz kalmayı”, şiddetin bizzat hedefi olmaktan ziyade annelerine karşı babaları tarafından uygulanan şiddete şahit olan çocukları da dahil edecek biçimde geniş bir şekilde yorumlamıştır. Bu, bu tür şahitlerin ikincil mağdur oldukları, bazı durumlarda istismar eden aile ferdi ile bırakıldığı zaman şiddet riski altında olduğu fikri ile tutarlıdır.

Koruma kararlarının emsal niteliği olmadığı için, metnin kapsamlı okumalarından sadece o vakadaki başvuru faydalanmaktadır. Benzer durumlardaki kadınlar için yasal sonuç ise vakaları ele almak için görevlendirilen hâkim tarafından belirlenmektedir. Böylece yukarıdaki kararların sahip olabileceği etkiyi ve TCDŞ mağdurları ile uyum sağlayabilecek korumayı sınırlamaktadır.

5.YETERLİ KAPASİTE VE KAYNAK EKSİKLİĞİ

Kadınların adalete erişimine yönelik bazı engeller, adalet sistemi içerisinde kadınlara karşı şiddeti ele almaya ayrılmış kaynak eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Özelde, çeşitli engeller kanun uygulayıcıların etkili bir şekilde kadınlara karşı şiddet delillerini toplama kabiliyetine zarar vermektedir.

293/2014 sayılı kanun delillerin toplanmasında ve kabul edilmesinde sessiz kaldığı için Ceza Muhakemesi Kanununun genel hükümleri uygulanacaktır. Lübnan hukukunda genel kurala göre medeni durumla ilgili davalarda ispat yükü davacıya düşmektedir (bu da mağduru davada uygun bir şekilde delil sunmaya zorunlu hale getirmektedir). Bu husus devletleri “ güç ilişkilerinin kadınları davalarını adil bir yargı işleyişinden mahrum bıraktığı tüm alanlarda taraflar arasında eşitliği sağlamak için ispat yüküne ilişkin kuralları değiştirmeye mecbur eden” CEDAW tavsiyesine aykırıdır.

Ceza Muhakemesi Kanunu TCDŞ suçları için özel usuller ve standartlar içermez. Bir koruma kararı almak için, mağdur hakim koruma kararı vermesi için kendisinin (ve diğerlerinin) şiddete maruz kaldığını ispat eden uygun delilleri toplayarak ikna etmelidir. Uygulama, hakimler tarafından bir çok delil çeşidine dayanıldığını göstermektedir. Bu delillere şunlar da dahildir: mağdurun şahitliği , çocukların şahitliği, adli tıp raporu, polis merkezindeki soruşturma raporu, yaraların fotoğrafları, faille karşı suç şikayeti.

Adli delillerin varlığı koruma kararı verme ve TCDŞ’de faili cezalandırmada belirleyici bir rol oynayabilir. ICJ ülke genelinde çok az sayıda adli tıp uzmanı olduğunu ve bu adli tıp uzmanlarına TCDŞ mağdurlarının uygun incelemesini sağlamak için bilgileri tanımlamak ve delil zincirini belgelendirmek için boşluklu etiketler içeren bir delil toplama kiti gibi yeterli ekipman sağlanmadığını belirtmektedir.

Ek olarak, ISF Genel Müdürlüğü TCDŞ’ye maruz kalmış kadınları incelemek için soruşturma birimleri (Lübnan genelinde yaklaşık 16 oda) içerisinde odalar tahsis etmesine rağmen, bu odalar sadece bir inceleme odasını kapsamaktadır ve gerekli ekipman (mağdurların bedeni, saç, elbisesi incelemek ve delil veya anoskop aramak için alternatif ışık kaynağı gibi) ve uzman hemşireler ile uzman adli tıp doktorları bakımından yetersizdir.

Ayrıca ICJ bu tür odaların özel sağlık bakım merkezleri veya birimlerinden ziyade güvenlik birimlerinde bulunmasından endişe duymaktadır. Ayrıca, diğer suçların mağdurları ve suçlu veya hükümlü kişiler dahil olmak üzere toplumun diğer üyeleri de aynı yerden giriş yaptığından bu yerler sınırlı gizlilik sağlamaktadır.

Üstelik, kanunda veya diğer kılavuzlarda TCDŞ mağdurlarına özel muamele sağlayacak polis, savcı, hastane veya doktora işaret eden hiçbir şey bulunmamaktadır. Örneğin tecavüz vakalarında, kadınlara tıbbi ve adli tıp delilinin toplanmasına karşı özel bakım sağlanmamaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu md.34 Kamu Savcısının teknik uzman yardımına ihtiyaç duymaları halinde (TCDŞ’de belirli bir uzmanlığa sahip olması gerekmeyen) adli tıp doktoru veya yetkili hekim görevlendirebileceğini düzenlemektedir.

Roula Yaacoub Vakasında (yukarıda tartışılan), mağdurun ölüm gününde bedenini incelemek için ölümün şiddet değil yaratılıştan gelen bir bozukluğun sebep olduğu damar genişlemesi sonucu olduğunu çıkaran iki adli tıp doktorunu görevlendirmiştir. Protestolar sonucu başka iki adli tıp doktoru bedeni incelemiş ve aynı sonuca ulaşmıştır. Sonunda bir hakim Beyrut ve Tripoli'deki Lübnan Doktorlar Birliklerinde onaylama komitelerinden başka bir görüş almak için talepte bulunmuştur. Orijinal incelemelerin hatalı olduğunu çünkü

- (i) adli tıp doktorları yeterli görüntü alamadılar ve uygun bir şekilde organları parçalayıp inceleyemediler (beyin dahil), bu da bilimsel delil kaybına neden olmuştur. (ii) adli tıp doktorlarının dayandığı fotoğraflar mağdurun damar genişlemesinden öldüğü sonucuna varmak için yetersizdir. (iii) adli tıp raporlarındaki aralıklar özellikle ölümden sonra iki ay sonra dokuların çürümesi dikkate alınırsa ölümün nedenini belirlemeyi imkansız kılmaktadır. fakat
- (iv) beyin kanamasının büyük kısmı beynin alt kısmında olduğu dikkate alınırsa ölüm muhtemelen şiddetten kaynaklanmıştır.

Bir hastaneye gittiklerinde TCDSŞ mağdurlarının öncelikli hasta olarak muayene edilme zorunluğu yoktur ve inceleme ve/veya tıbbi tedavi ücretleri mağdur tarafından karşılanmalıdır. Ancak bir hâkim tarafından karar verildiğinde bu ücretler fail tarafından karşılanmaktadır. Uluslararası standartları karşılamak için Lübnan kanunlarının kadın mağdurların ücretsiz tıbbi ve adli incelemeye erişimini sağlaması gerekmektedir. BM El Kitabı devletlerin kadın TCDSŞ mağdurlarının özellikle cinsel şiddet için acil hizmetlere erişiminin devlet tarafından karşılanmasını ve mağdurun faile karşı dava açmamaya karar verse bile bu hizmetlerden faydalandırılmasını tavsiye etmektedir.

ICJ ayrıca TCDSŞ mağdurlarını korumak için gerekli adli tıp incelemelerinden ziyade yetkililer ve tıbbi hizmetler tarafından sağlanan acil sığınaklar gibi diğer hizmetlerin maliyet veya mağdurun coğrafi uzaklığı nedeniyle mevcut olmaması veya erişilemez olduğu konusunda endişelidir. 293/2014 sayılı kanun TCDSŞ mağdurları için bu tür merkezlerin kurulmasını öngörmemektedir. CEDAV Komitesi diğer pek çok şey arasında kadınlar için finansal yardım, kriz merkezleri, sığınma evleri ve tıbbi hizmetlere sahip olmalarını sağlama sorumluluğunu devletlerin üstlenmesinin önemine vurgu yapmıştır.

6.FARKINDALIK EKSİKLİĞİ VE ADALETE İLİŞKİN HİZMETLERE VE OLANAKLARA ERİŞİLEMESİ

CEDAW'a göre Lübnan'ın yükümlülükleri, kadınların insan haklarını uygulamak ve onların adalete erişimini sağlayarak güçlenebilmesi için kadınların insan haklarının farkında olunması gerekmektedir. Bu bakımdan hukuki yardım, mağdurların adalet sistemine ve hakları olan hukuki başvuru yollarına erişmelerine ve anlamalarına izin verdiği için kritik öneme sahiptir.

293/2014 sayılı kanunun 13. maddesi bir TCDSŞ mağdurunun tek başına koruma kararı için yazılı talepte bulunabileceğini ifade etmesine rağmen, mağdurun bir koruma kararı almak için haklarını ve ilgili usulü ve delille ilgili gereklilikleri anlaması veya Nöbetçi Hakim tarafından verilen olumsuz bir kararı temyiz etmesi için bir avukatın yardımına ulaşması gerekli olabilir. ICJ Lübnan yetkililerinin mağdurların mahkemeler önünde temsili veya ilgili diğer konular için hukuki yardıma erişime sahip olması için adımlar atmamıştır. 293/2014 sayılı kanunun 21.maddesinde öngörülen Ulusal Fon – aile içi şiddet mağdurları için yardım ve bakım sağlanması ve aile içi şiddet suçlarını azaltmak ve önlemek amacıyla yollar sağlanması ve faillerin rehabilite edilmesi için idari ve finansal açılarından bağımsız bir tüzel kişilik olarak oluşturulan- henüz kurulmamıştır. Hukuki masrafları şahsi olarak karşılamaktan başka mağdur için tek alternatif yol Beyrut veya Tripoli'deki Baro'ya adli yardım talebinde bulunmaktır.

ICJ ayrıca Lübnan'ın TCDSŞ mağdurları için yerinde adalet hizmetlerinin mevcudiyetini ve erişilebilirliğini sağlayamadığı konusunda endişelidir. CEDAW komitesi "büyük şehirlerde mahkemeler ve yarı yargısal yapıların yoğunlaşması, fakat kırsal ve uzak bölgelerde bunların bulunmaması, bu hizmetlere erişmek için ihtiyaç duyulan zaman ve para, davaların karmaşıklığı hukuki yardıma erişim eksikliğinin yanı sıra adalet sistemin kalitesinde sık olarak belirtilen eksiklikler (örneğin toplumsal cinsiyete duyarlı hükümler veya eğitim eksikliği nedeniyle verilen kararlar, davaların ertelenmesi ve aşırı uzun sürmesi, rüşvet) kadınları adalete erişmekten alıkoymaktadır". CEDAW komitesi "kadınların uzak, kırsal ve yalıtılmış alanlar dahil olmak üzere taraf devletin sınırları içerisinde ayırım gözetmeden adalete erişim hakkını, özellikle bu alanlarda yaşayan kadınlar için mobil mahkemelerin kurulmasını teminat altına alan mahkemelerin, jürilerin ve diğer tüzel kişilerin kurulması, bunların devamlılığının ve geliştirilmesinin sağlanmasını" tavsiye etmektedir.

ICJ'deki bilgilere göre, mahkeme binaları TCDSŞ mağdurlarını daha ileri bir şiddet veya taciz riskine maruz kalmaktan korumak için tasarlanmalıdır. Özellikle, şikayetçilerin onlara şiddet uyguladığı iddia edilen faille aynı bekleme odasında oturmamasının sağlanması için sınırlı önlemler vardır. Bu bakımdan CEDAW komitesi devletlerin "fiziksel çevre ve adli ve yarı yargısal kurumlar ve diğer hizmetlerin tüm kadınları iyi karşılayan, güvenli ve erişilebilir nitelikte olmasını sağlamayı tavsiye etmektedir." CEDAW komitesi, taraf devletlerin dava sürecinde (önce ve sonra) kadın şikayetçiler, tanıklar, sanıklar ve mahkumların tehdit, taciz ve diğer zararlara karşı korunması ve koruyucu önlemlerin etkili bir şekilde çalışmasını sağlamak için gerekli bütçe, kaynak, kılavuzlar, izleme ve yasal çerçevenin sağlanmasını tavsiye etmektedir.

Komite ayrıca taraf devletlerin kadınların gizliliğini, güvenliğini ve diğer insan haklarını korumasını tavsiye etmektedir. Bunlar gerekli olduğunda şu hususları da kapsamalıdır: yasal işlemler sadece ilgili tarafların içeriklere erişebilecekleri şekilde tamamen veya kısmen gizli tutulmalıdır. Tavsiyeler, ayrıca kadınlara rumuz kullanma veya adli sürecin tüm aşamalarında kimliklerini gizlemek için diğer önlemleri almaya izin verilmesi gerektiğini eklemektedir. Ayrıca, taraf devletlerin kız çocuklarının ve kadınların onuru, duygusal durumları ve güvenliğini ihlal edebilecek durumlarda görüntü elde etme ve yayınlama yasağı ile mağdurun gizliliğini ve görüntülerini korumak için önlemler alması gerekmektedir.

TAVSİYELER

Yukarıdaki bilgiler ışığında, ICJ Lübnan yetkililerini adaletin yönetimi ile ilgili hem yapısal hem de kurumsal düzeyde kadınların adalete erişimine yönelik tüm engelleri ortadan kaldırması çağrısında bulunmuştur.

i) Kamusal ve özel aktörler tarafından gerçekleştirilen TCDŞ örneklerinde başvuru yollarına erişilmesinin sağlanması, bunların engellenmesi, soruşturulması, kovuşturulma ve cezalandırılması

ii) Toplumsal cinsiyete duyarlı hukuki usuller ve süreçlerin oluşturulması ve onarım şekillerinin kadınların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmasının sağlanması

- Kadınların şiddeti bildirmesini sağlamak ve adalete erişimini artırmak için toplumsal cinsiyete duyarlı soruşturmaları ve delil toplama usullerini kapsayacak şekilde Ceza kanunu Ceza Muhakemesi Kanunu ve 293/2014 sayılı kanunun değiştirilmesi
- Kolluk kuvvetlerinin TCDŞ vakalarında hiçbir gecikme olmadan zamanında müdahale etmesi için öncelik vermesi yönünde gerekli düzenlemelerin yapılması soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde kadınlar için yeterli hukuki ve sosyal ihtiyaçların karşılanması
- Tüm kolluk kuvvetlerine TCDŞ mağdurları ile nitelikli biçimde ilgilenmeleri için yeterli düzeyde eğitim sağlanması.

iii) Lübnan hukuki çerçevesinin özellikle aile içi şiddet hakkında 293/2014 sayılı kanunun TCDŞ vakalarının etkili ve sürekli olarak mahkeme önüne getirilmesi için düzenlenmesi

- Kovuşturma yetkililerinin TCDŞ vakalarını titizlikle soruşturmasının sağlanması ve resmi bir şikâyet yapılmayan durumlarda dahi bu tür vakaların etkili bir şekilde soruşturulması
- Lübnan hukuki çerçevesinin ve 293/2014 sayılı kanunun Kamu Savcısının daha etkili kılmak ve TCDŞ suçlarına daha etkili yaptırımlar sağlamak için değiştirilmesi
- 293/2014 sayılı kanunun 3(7)(b) maddesinin kaldırılması da dahil olmak üzere kamu savcısının TCDŞ'yi soruşturmaya devam edebilmesinin sağlanması
- Kamu savcısının failin evden çıkarılmasına karar verebileceği (yargı incelemesine tabi) sürenin uzatılması da dahil olmak üzere TCDŞ eylemlerine karşı kadınları yeterince korumak için geçici ve uzun süreli önlemler alınmasının sağlanması,

iv) TCDŞ'yi önlemek ve ele almak için etkili yargısal önlemler sağlamak amacıyla Lübnan yasal çerçevesinin ve politikalarının değiştirilmesi

- 293/2014 sayılı kanunun uluslararası standartlara uygun biçimde düzenlenerek çocukların da başvuru yapmasını sağlanması
- TCDŞ mağdurlarına yapılan harcamaların değerini hesaplamak için kılavuzların kabul edilmesi
- Koruma kararlarının temyiz başvurularının yargısal ücretler ve tüm masraflardan muaf tutulması dahil olmak üzere kadınların TCDŞ vakalarında adalete etkili erişimini sağlamak için 293/2014 sayılı kanunun değiştirilmesi;
- TCDŞ mağdurlarının korunma ihtiyaçlarına hızlı ve etkili bir şekilde cevap verebilmesi amacıyla adalet sisteminin kapasitesinin geliştirilmesi için
- Kamu Savcısı tarafından verilen yargısal incelemeye tabi koruyucu önlemlerin süresinin uzatılması
- TCDŞ vakalarında yetkili otoriteler olarak özel mahkemeler kurulması ve özel hakimler atanması

Bir aile arabuluculuk merkezinin kurulması

v) Kadınların TCDS vakalarında adalete tam erişimleri için yargı aktörlerinin kapasitelerinin geliştirilmesi, lojistiğin ve kaynakların artırılması

- TCDS vakalarında açık delil kuralları ve usulleri sağlamak için özellikle 293/2014 sayılı kanun olmak üzere 293/2014 sayılı kanunun değiştirilmesi
- Adli tıp uzmanlarının sayısının artırılması ve bu uzmanlara TCDS mağdurlarının uygun biçimde incelemesi ve güncellenmiş bir model raporu ve bilgileri tanımlamak ve delil zincirini belgelendirmek için boşluklu etiketler içeren bir delil toplama kiti sağlanması için yeterli ekipman sağlanması
- Adli tıp test merkezlerinin ve polis merkezlerinden bağımsız adli tıp merkezlerinin kurulması
- TCDS mağdurlarının korunması ve adalete erişimi için yetkili ve ücretsiz adli tıp belge ve delillerine erişiminin sağlanması
- TCDS mağdurlarının fiziksel ve psikolojik zararın üstesinden gelmesini sağlamak için güçlendirme hizmetlerinin sağlanmasının yanı sıra mağdurlara hukuki yardım, danışma, sağlık bakım hizmetleri ve psikolojik destekler dahil olmak üzere temel ve ücretsiz hizmetler sağlayan Hükümet tarafından yönetilen ve tamamen hükümet tarafından finanse edilen sığınma evlerinin kurulması
- TCDS şiddet mağdurlarına hastanede öncelik verilmesinin sağlanması
- 293/2014 sayılı kanunun TCDS mağdurlarının tıbbi harcamalarının devlet tarafından ödenmesini sağlayacak biçimde değiştirilmesi

vi) Finansal bağımsızlık eksikliği de dahil olmak üzere kadınların adalete erişimini zorlaştıran sosyal ve pratik etkenleri ele almak için önlemler alınması

- 293/2014 sayılı kanunun 21.maddesi uyarınca TCDS mağdurlarını desteklemek için bir ulusal fon kurulması
- Daha uzak alanlarda da adalete erişimi sağlamak amacıyla TCDS mağdurları için iyi donanımlı sığınma evleri kurulması
- Ücretsiz tıbbi tedavinin yanı sıra diğer sağlık, hukuki ve finansal hizmetler de içeren tıbbi merkezler kurulması
- Tüm TCDS mağdurları için ücretsiz, profesyonel ve acil hukuki yardım sağlanması
- İhtiyaç halindeki tüm kadınların erişebilmesi için hukuki yardım, finansal ve insan kaynaklarının artırılması
- Beyrut ve Tripoli Barosu adli yardım birimleri içerisinde TCDS mağdurları için özel bir birim kurulması

LÜBNAN'DA SOSYAL VE KÜLTÜREL KURALLARLA İLGİLİ ENGELLER, TOPLUMSAL CİNSİYETE DAİR KLİŞELER VE EKONOMİK VE SOSYAL GERÇEKLER

Klişe sözler ve toplumsal cinsiyet temelli sosyal kurallar kadınları adalete erişmekten alıkoyabilir. Sözde şeref adı altında kadının bedel ödediği ayrımcılığı ve sosyal baskıyı normalleştirme, kadınların adalete erişim hakkının gerçekleşmesinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Esasen STKlar tarafından kadınlara karşı ayrımcılıkla ve klişe kadın rolleri ile mücadele etmek için gösterilen çabalara rağmen ister evlilik ve aile ilişkilerinde olsun isterse kamusal alanda olsun toplumsal cinsiyete dair sosyal kurallar Lübnan'da halen varlığını sürdürmektedir. CEDAW komitesi, kadınların ve erkeklerin ailede, işyerinde ve toplumdaki rollerinin ve sorumluluklarının, kadınların insan haklarını kullanması yönünde ciddi engeller oluşturduğu ve sözleşmenin tam olarak uygulanmasını engellediği için bu roller ve sorumluluklar konusunda Lübnan'da ataerkil tutumlar ile köklü geleneksel ve kültürel klişelerin yayılması ile ilgili endişelerini ifade etmiştir.

Bu, erkeklerin karar verici olmak için önceliğe sahip olan birey olduğu ve erkek olması gerçeğine dayalı olarak bazı imtiyazları kullandığı, kadının ise sadece bir kadın olması nedeni ile bazı temel haklarından mahrum bırakıldığı hiyerarşik yapıya neden olan dini statü kanunlarına da uygulanır. Bu yapı erkeklere kadınlar üzerinde hakim olma hakkı verir. Bu da kadınların erkeklere itaatini gerektirmektedir, ayrıca bu yapı erkeğe, kadın itaat etmediği zaman kadını terbiye etme hakkı vermektedir. Üstelik, bu yapı kadınların sosyal ve ekonomik olarak ötekileştirilmesine neden olmaktadır.

Ayrıca, kültürel çerçeveler ve dini inanışlar kadınların toplum içerisindeki rollerini ve sorumluluklarını etkileyen önemli faktörlerdir. Mağdurlardan, özellikle TCDSŞ vakalarında, hak ihlallerinin normal olduğuna inanmaları istenmektedir, bu nedenle yaşadıkları istismar dikkate alınmadan "şereflerini" ve aile ünlerini korumak için bu ihlaller hakkında şikayetçi olmamaya zorlanmaktadır. Özellikle, aile baskısı çeşitli şekillerde bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Belirli konular kamu (veya yargı) müdahalesini gerektirmeyen, tamamı şiddetin normalleştirilmesi ile sonuçlanan "özel meseleler" olarak görülmektedir. Mağdurlardan ayrıca geri çevrilme korkusu ve utanma ile aile çıkarlarını koruması beklenmektedir. Ayrıca, zararlı toplumsal cinsiyet klişeleri de kadınlar bu klişe sözleri dikkate aldığı zaman kadınların psikolojisinde olumsuz etki yapmaktadır.

Klişe sözler özellikle tecavüz ve cinsel saldırı vakalarında yaygındır. Örneğin genellikle kadınlar belirli bir tarzda giyinmekle, sosyalleşmekle, alkol kullanmakla ve gece geç saatte dışarıda olmakla suçlanır. Kadın mağdurlar tecavüz ve cinsel saldırı iddialarını bildirdikleri zaman, fuhuş yapma (Ceza Kanunu md.523) veya "genel ahlaka aykırı" davranma (Ceza Kanunu md.531-534) şüphesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Kadınların ceza hukukunun korunmasına erişmek için lekesiz veya iyi bir üne sahip olması gerektiği genel inancı nedeni ile, failin ceza sorumluluğu üzerine doğru odaklanma mağduru davranışını değiştirmektedir. Kolluk kuvvetleri tarafından bu tür tutumların kadınlar üzerinde orantısız ve zararlı bir etkisi vardır. Mağdurların şikayetleri sonucunda fail hakkında başarılı bir şekilde dava açılmaması durumunda kendileri hakkında dava açılacağı korkusu taşıdıkları için bazı tecavüz mağdurları suçu bildirmekten vazgeçmektedir.

ICJ özellikle bu toplumsal cinsiyete ilişkin klişeler ve ayrımcı tutumların Lübnan'da adaleti sağlamakla görevli aktörlere özellikle hakimlere yayılmasından endişe duymaktadır. Hâkim ve savcılar arasında önemli oranda kadınlar olmasına rağmen, TCDSŞ vakalarında kadın hakimlerde dahi ayrımcı tutumlar devam etmektedir. Örneğin; Ceza Kanununun 526. maddesi Lübnan Parlamentosu tarafından kaldırılmasına rağmen, 2017 Kasım ayına kadar bazı ceza mahkemeleri “şerefi” kararlarında hafifletici bir unsur olarak düşünmekteydi. Bu hakimler aile şereflerini korumak için mağdurun eylemleri veya davranışlarının (evlilik içerisinde zina şüphesi, evlilikle bağdaşmayan çatışmalar, evlilik öncesi cinsel birleşme ve evli kişinin başka biri ile kaçma şüphesi) tahrik ettiği bir “öfke krizi” içerisinde şiddet uyguladığını iddia eden istimarıcı erkeğe Ceza Kanununun 252.maddesi uyarınca hafifletilmiş cezalar vermekteydiler. “Eğer suç mağdurun tehlikeli ve yanlış bir eyleminin” sebep olduğu aşırı öfkenin bir sonucu olarak meydana gelmişse 252. madde hafifletilmiş cezalara izin vermektedir. Hakikaten bu tür uygulamalar kanun tarafından sağlanan korumalara zarar vermekte ve namus cinayetlerini aileyi “utancı”ndan arındırma fikriyle meşrulaştırmaktadır.

MANAL ASSİ VAKASI

Şubat 2014'te, iki kız çocuğu annesi Manal Assi, kocası ile aralarında geçen bir tartışmanın ardından kocası tarafından beş saatten fazla süre dövüldükten ve işkenceye uğradıktan sonra ölmüştür. Elde edilen kanıtlara göre, kocası Manal Assihin yanmasına neden olan kaynayan bir düdüklü tencere fırlatmış, onu tekmelemiş, kafasını ezmiş, ve “kızını alması” için eve çağırıdıktan sonra gelen annesinin yüzüne tükürebilmesi için dudaklarını koparmıştır. Manal Assihin kocası sonradan annesini ziyaret etmek için bir arkadaşı ile evden çıkmıştır. Bu sırada mağdurun bilincini yitirmesi ve annesinin gözü önünde kendi kanında boğulması için kapıyı kilitli bırakmıştır. Koca iki saat sonra eve dönerek mağdurun saatler sonra hastaneye götürülmesine izin vermiştir. Assihin iki kızı ve diğer aile üyeleri cinayete şahit olmuştur.

Yargılama sırasında fail cinayeti karısının başka bir erkekle ihanetini (zina davranışı) öğrendikten sonra öfke krizi içerisinde gerçekleştirdiğini iddia etmiştir. 14 Temmuz 2016'da Beyrut Ceza Mahkemesi Ceza Kanunu md. 549' göre ölümlü cezalandırılacak kasti cinayet suçlaması ile mahkum etmiştir. Mahkeme sanığın cezasını mağdur zina yaptığı ve fail cinayet sırasında aşırı bir öfke durumunda bulunduğundan md. 252'ye ve diğer hafifletici etkenlere göre idam cezasından beş yıl hapis cezasına düşürmüştür. Diğer hafifletici etkenler şunları kapsamaktadır: (i) mağdurun ailesi ile failin ailesi arasında para karşılığında arabulucuk anlaşması imzalandıktan sonra 2016 yılında mağdurun ailesi şahsi tazminat hakkından feragat etmiştir, (ii) suçlunun iki kızı son duruşmada “bakım ve eğitimlerini tamamlamak için babalarına ciddi düzeyde ihtiyaç duydukları” için mahkemeye başvurmuştur.

Mahkeme failin eylemlerinin çok uzun sürdüğü gerçeğini dikkate almamıştır. Polis birliğinin yöneticisi, failin karısını dövdüğünü öğrendiği zaman müdahale etmeye cesaret edemediğini, onun yerine suçlunun arkadaşlarından birisini çağırıp ondan suçluya müdahale etmesini ve onu sakinleştirmesini istediğini beyan etmiştir. Ayrıca mahkeme dava dosyasındaki beyanlarda yer alan mağdurun ölümünden önceki yıllar boyunca Manal Assiye yönelik şiddet geçmişini görmezden gelmiştir.

Savcı Ceza Mahkemesinin kararını 2 Kasım 2017'de ağır çalışma ile 18 yıl hapis cezası veren Yargıtay'a taşımıştır. Yargıtay 252.maddenin namus gerekçesi ile işlenen tüm kadın cinayet vakalarına uygulanamayacağına karar vermiştir. Mahkeme Lübnan yasa koyucusunun namus suçları ile ilgili Ceza Kanununun 562. maddesini kaldırarak açık, kademeli olarak artan bir politika izlediğini, akabinde bir eşin, kız kardeşin, üst soy veya altsoyun zina şüphesinin mevcudiyeti veya böyle bir kişiyi cinsel ilişki sırasında bulmasını cinayet veya yaralamanın hafifletici nedeni olduğu düzenlemesini kaldırdığını vurgulamıştır.

Bu sonuca ulaştıktan sonra Mahkeme "dava şartları dikkate alındığında sanığın eylemlerinin "öfke krizi" ile bağdaşmasının geçerliliğini yine de dikkate alacağını" belirtmiştir. Mahkeme sanığın karısının (iddia olunan) zina durumunu öğrendiği andaki şiddet reaksiyonunu haklı bulduğunu belirtmesine rağmen, sonraki eylemlerini (karısına yardım etmeme, diğerlerini yardımdan alıkoyma, kapıyı o ve ailesi üzerine kilitleme, karısını yoğun bir şekilde dövme gibi) öfke ile bağdaştıramadığına hükmetmiştir.

Mahkeme, fail mağduru dövdükten sonra, dikkatli düşünmek ve karısının ölümüne sebep olabileceğini anlamak için yeterince zamanı olduğuna fakat kasti olarak karısına yardım için dönmediğine veya yardım almak için karısına izin vermediğine karar vermiştir.

Yine de, Yargıtay "failin yaşadığı toplum ve kocanın şerefi ile ilgili iyi gelişmiş sosyal ilişkileri, mağdurun zina işlediği gerçeği, failin kişiliği, mağdurun ailesinin şahsi haklarından feragat ettiği gerçeği, ve failin kızlarının beyanlarını" sanığa hafifletici unsur uygulamak ve onu 18 yıl hapis cezası vermek için dikkate almıştır.

ICJ, Yargıtay'ın bu kararının alt derece mahkeme tarafından verilen cezanın yetersizliğini ele almasına rağmen, hala TCDŞ vakalarında cezanın hafifletilmesine neden olan "şeref" fikrinin kapsamını muhafaza etmesinden endişe duymaktadır.

Ayrıca ICJ, adalet sistemi aktörlerinin kadınlara karşı klişelere dayanan önyargılarının kadınlara yönelik doğrudan ve dolaylı ayrımcılığa sebep olması konusunda endişelidir. Adalet sisteminin tarafsızlığı, hakimlerin önyargılı varsayımlarla bağdaşmayacak etkili hukuki çareler sunabilmeleri için kritik öneme sahiptir.

CEDAW komitesi, taraf devletlerin "cinsiyetlerden herhangi birinin üstünlüğüne veya daha alt düzeyde olmasına dayanan önyargılar ve gelenekler ile diğer tüm uygulamaların kaldırılmasını gerçekleştirmek önlemler alması gerektiğini şart koşmaktadır. Klişe rollerden etkilenen adalet sistemlerinde, hakimler, savcılar, polisler dahil olmak üzere uzmanlar genellikle kadınlar için kabul edilebilir olduğu düşünülen katı standartları kabul ederler ve bu standartlara uymayan kim olursa olsun onu cezalandırırlar. Bu sadece kanunun yorumlanması ve uygulanmasını etkilemez ayrıca kadınların insan haklarından tam olarak faydalanması bakımından da kapsamlı sonuçlara sahiptir. Bu uzmanlar hukukun tüm alanlarında kadınların adalete erişimini sekteye uğratırlar ve özellikle kadın mağdurlar ile şiddet mağdurları üzerinde olumsuz etkiye sebep olurlar.

Klişe düşünme algıları bozmaktadır ve gerçeklerden ziyade önyargılı inançlar ve efsanelere dayalı kararlara neden olmaktadır. Ayrıca klişe düşünme kadınların taraf ve şahit olarak sesleri, savları ve beyanlarına verilen güvenilirliği etkilemektedir. Hukukun tüm alanlarında klişe düşünme adalet sisteminin tarafsızlığı ve bütünlüğünü tehlikeye atmakta, dolayısıyla şikayetçilerin yeniden mağdur edilmelerine sebep olmaktadır. Bu nedenle, CEDAW komitesi devletlere tüm hukuki ve yarı yargısal usullerin klişeler ve/veya önyargılardan bağımsız olmasını sağlamaları çağrısında bulunmuştur. Bu sebeple, Lübnan ısrarlı cinsiyet klişeleri ile sadece hukukta değil uygulamada da mücadele etmelidir. Lübnan hükümeti toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve klişeleri ele almak için etkili önlemler almanın yanı sıra hakimler, hukukçular ve polis güçlerini eğitime dahil ederek cinsiyet klişeleri ile mücadele etmek için açık bir politikaya girişmelidir.

TAVSİYELER

Yukarıdaki bilgiler ışığında, ICJ Lübnan yetkililerine Lübnandaki sosyal kurallar, cinsiyet klişeleri ve ekonomik ve sosyal gerçeklikler hakkında tüm engelleri kaldırma çağrısında bulunmuştur.

i) Ayrımcı tutumlar, toplumsal cinsiyet temelli klişeler ve önyargılar gibi kadınların adalete erişimini zorlaştıran sosyal etkenleri ele almak için adımlar atılması

- TCDŞ vakalarında suç soruşturmalarına ve kovuşturmalarına zarar veren kadınlara karşı tüm klişe ve önyargı türlerinin ortadan kaldırılması ve tüm ayrımcı uygulamaların ele alınması
- Ayrımcılığa karşı yeterli ve erişilebilir hukuki koruma oluşturmak için 293/2014 sayılı kanunun ve Ceza Kanununun değiştirilmesi
- Kadınlara karşı ayrımcı davranışları yasaklayan yeni kanunların uygulamaya koyulması
- TCDŞ vakalarında suç soruşturmalarına ve kovuşturmalarına zarar veren kadınlara yönelik şiddetin failleri olduğu iddia edilen kişilerin delillerine, mağdurun delillerine göre daha fazla önem verilmesi gibi ilave engellerin masumiyet karinesine zarar vermeden adil yargılanma standartlarıyla uyumlulaştırılması
- Tüm Lübnan yargı aktörleri ve vatandaşları arasında farkındalığın artırılması
- Ayrımcılığı ve TCDŞ'yi reddetmek için insanların eğitime yönelik çabalar da dahil olmak üzere resmi bir kamu kampanyası yürütülmesi
- Hukukta ve uygulamada toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetme ve ayrımcılık yapmama üzerine hakimler, savcılar, polisler, hukukçular, sosyal hizmet görevlileri ve adli tıp doktorları dahil olmak üzere tüm kanun görevlilerine yeterli eğitimin sağlanması
- Kamu görevlilerinin ihmalle veya mağdurun gözünü korkutarak veya meseleyi takip etmemesi için mağduru ikna etmeye çalışarak etkili bir soruşturma sağlayamadığı durumlarda, bu görevlilerin yaptıkları ihlal ve eylemleri görev ihlali olarak dava edilebilir olmasının sağlanması
- CEDAW ve ilgili içtihatlar dahil olmak üzere uluslararası sözleşmelerin ve kadınlara yönelik ayrımcılığı yasaklayan mevzuatın uygulanması hakkında hakimler, savcılar, hukukçular ve kolluk kuvvetlerinin kapasite geliştirme eğitimleri almasının sağlanması
- TCDŞ vakalarında "öfke krizinde" işlenen suçlar için hafifletici nedenlere izin veren Lübnan Ceza Kanununun 252. maddesinin uygulanmasının kısıtlanması
- Kanuni hükümleri yorumlarken ve uygularken herhangi bir vakanın sosyo-psikolojik yönlerinin de göz önünde bulundurulması için hakimlerin eğitilmesi
- Daha fazla kadın polis memuru istihdam ederek Lübnan adalet sistemine kadınların katılımını desteklemek için yeterli finansal ve insan kaynağı sağlanması
- Hakimlik, savcılık ve kolluk kuvvetleri eğitim programlarına toplumsal cinsiyete duyarlılık üzerine eğitimin dahil edilmesi
- Kamu görevlileri için etkili denetleme ve izleme mekanizmaları oluşturulması, açık davranış kurallarının, kılavuzların ve talimatların detaylandırılması, ayrımcılık yapan veya talimatlara bağlı kalmayan görevlilerle ilgili usullerin veya diğer önlemlerin başlatılması gibi hesap verebilirlik mekanizmalarının değiştirilmesi

ii) Toplumda kadınların statüsü gibi kadınların adalete erişimini zorlaştıran sosyal ve pratik etkenleri ele almak için önlemler alınması

- Toplumun tüm seviyelerinde kadınlarla erkekler arasında eşitliği desteklemek ve daha iyi bir anlayış geliştirmek için kapsamlı farkındalık artırma ve kapasite geliştirme programları tasarlamak ve uygulamak için çabaların artırılması;
- Bu çabalar CEDAW'nin 2(f) ve 5(a) maddelerinin gerektirdiği gibi kadınlar ve erkekler arasında sosyal desteği güçlendirmek için ailede, işyerinde ve toplumda erkeklerin ve kadınların rolleri ve sorumlulukları hakkındaki klişe tutumları ve geleneksel kuralları düzeltmeyi amaçlamalıdır.

iii) Kadınların hakları ve mevcut hizmetler ile ilgili bilgilerini geliştirmek için farkındalık programlarının geliştirilmesi

- Hukukta ve uygulamada kadınların adalete erişim hakkını anlama da dahil olmak üzere kadınların insan hakları ile ilgili eğitim ve bilgiye erişiminin geliştirilmesi
- Radyo yayınları gibi kolayca erişilebilir formatlarla doğru bilginin yayılması.